

Verschenen in: *MedJCW* 30 (2007) p. 51-63 en 120-134.

Naar de maan met Kinker in 1838

Een kladbrieff en een onbekende imaginaire reis

ANDRE HANOU

Recent kreeg ik in bezit een aantal kladvelletjes met aantekeningen, geschreven door Kinker (1764-1845). Hij maakte die aantekeningen tijdens zijn lezing van de in 1836-1837 uitgegeven *Brieven van Bilderdijk*. Zijn recensie van die *Brieven* verscheen in afleveringen, in de *Recensent, ook der recensenten*, van 1838 en 1839.¹

Op één blaadje bevindt zich, midden tussen deze aantekeningen, Kinkers ontwerp voor een brief over een zaak die niets met deze aantekeningen van doen heeft. Ik weet niet of hij ooit een 'nette' versie van deze brief heeft verstuurd. Dat ligt overigens wel voor de hand. De tekst luidt:

Zaterdag den 31 Maart zond ik aan Uw adres, en, gelijk bij alle vorige keeren, door mijn Kruyer een vervolg van Christoffel ***, 't welk tot heden nog niet in den *Avondbode* verschenen is. Ik meld U dit niet, om dat het *niet*, of *niet spoedig genoeg* geplaatst is (want dit laat ik volkomen aan U over, die beter dan ik den smaak en de bevatting der lezers kunt beoordeelen); maar het zou mij en zeker ook U onaangenaam zou zijn wanneer de oorzaak daarvan was, dat men aan de drukkerij U het toegezondene niet ter hand had gesteld. Meld mij dus s.v.p. slechts, met een woord, of het artikel U *al of niet* ter hand is gesteld.

In afwachting daarvan, ben ik als altoos met achting,

Uw DVDienaar & Vriend

Deze informatie brengt de Kinker-kenner ietwat in verlegenheid. Van een systematische medewerking van Kinker aan deze *Avondbode* is niets bekend. Slechts één bijdrage is tot nu toe aan het licht gekomen: een brief, of stuk, aan de redactie, getiteld 'iets over den brief van Mr. Dirk Donker Curtius'. Deze is afgedrukt in de *Avondbode* van 4 september 1839.²

Toch wijst de inhoud van de kladbrieff erop dat Kinker debet is geweest aan een reeks bijdragen in dat blad, onder de titel of het pseudoniem Christoffel ***; ergens in de periode 1837-1838 toen hij zijn aantekeningen voor genoemde recensie maakte. Dit sluit goed aan bij de wetenschap dat Kinker tot aan het einde van zijn lange leven zéér arbeidzaam is geweest. Hij bleef daarbij altijd betrokken bij de ontwikkelingen in wetenschap en maatschappij.

Wat is die *Avondbode*? Van 15 november 1837 tot 31 maart 1841 verscheen *De Avondbode. Algemeen Nieuwsblad voor Staatkunde, Handel, Nijverheid, Landbouw, Kunsten, Wetenschappen*. Dit dagblad was regeringsgezind en werd gezien als een tegenhanger van het meer liberale *Algemeen Handelsblad*.³ Het besteedde veel aandacht aan literatuur en had op het hoogste punt 630 abonnees.⁴ De hoofdredacteur-directeur was

¹ De tekst van Kinkers aantekeningen is verschenen in *MedJCW* 28 (2005) 134-142.

² Opgenomen in *Johannes Kinker (1764-1845). Briefwisseling (deel III: 1829-1843)* ed. Hanou/Vis (1994), 208-216.

³ Uitstekende informatie over het blad bij: Korrie Korevaart, *Ziften en zemelknoopen. Literaire kritiek in de Nederlandse dag-, nieuws- en weekbladen 1814-1848*. Hilversum 2001; vooral 58-60, 173-181.

⁴ Korevaart, a.w., 109, 176.

C.G. Withuys (1794-1865). Het "Bureau" van het blad bevond zich Warmoesstraat 206 te Amsterdam.

Zoals bekend was Kinker een voorstander van het 'verlichte' gouvernement van Willem I. Hij was wars van zijns inziens te ver gaand liberalisme, en zo mogelijk nog afkeriger van allerlei christelijk-fundamentalistische drijfveren. Of, zoals Kinker het formuleert in het genoemde stuk over Donker Curtius: een verstandig mens was zowel tegen jacobinisme als tegen obscurantisme. Zijn medewerking aan de *Avondbode* is dus wel te begrijpen.

Was het ontwerp-briefje van Kinker bedoeld voor Withuys? Dit is een goede mogelijkheid. De twee kenden elkaar in ieder geval wel. Withuys was vrijmetselaar, evenals Kinker, en dankte hem in 1842 voor een bijdrage aan het *Jaarboekje voor vrijmetselaren*.⁵

Interessanter is de vraag *wat* Kinker nu eigenlijk in de *Avondbode* schreef, en waarover. Onderzoek leert dat het gevonden kladbriefje inderdaad betrekking heeft op een nogal grote bijdrage door Kinker. De *Avondbode*, slechts in enkele exemplaren bewaard gebleven, en dan nog niet altijd volledig, blijkt een sectie Mengelwerk te bevatten. Daarin zijn gedichten, verhalen, columns, anecdoten, wetenswaardigheden en wat commentaar te vinden. In 1838 verschijnt in deze rubriek, in maar liefst zeven afleveringen, het verhaal of feuilleton 'Christoffel *** of de zeldzame maanzieke'.⁶

Studie van dit verhaal – of beter: imaginaire reis – leert dat Kinker hierin commentaar geeft op de eigentijdse gebeurtenissen uit de jaren dertig; dat hij tegelijkertijd de Europese geschiedenis tussen 1780 en 1838 interpreteert; en dat hij tevens zijn opvatting geeft over hoe de maatschappij georganiseerd dient te zijn. Voor minder doet een Kinker het niet, natuurlijk. Hij probeert zijn visie leesbaar te houden door in zijn reisverslag elementen van een liefdesgeschiedenis en een spionageroman te verwerken. Ik heb er zo mijn twijfels over of dit de oude heer wel goed gelukt is. De lezer oordele zelf. Hier volgt eerst de tekst van dit onbekende verhaal dat naar mijn mening de moeite waard is om kennis van te nemen, niet alleen als bronnenpublicatie van een onbekende tekst, maar vooral omdat dit verhaal demonstreert hoe een van onze beste verlichte auteurs, bijna aan het einde van zijn leven, denkt over de politieke ontwikkelingen van een halve eeuw.

[Na de tekst volgt nog een kort commentaar van mijzelf.](#)

Christoffel *** of de zeldzame maanzieke.

Deze CHRISTOFFEL was de boezemvriend van mijn' vader, en na diens overlijden werd hij ook de mijne. Aan niemand had ik zooveel verpligting. Hij was een menschlievend, en, zonder een eigenlijk gezegd geleerde te zijn, een in vele vakken van wetenschap, vooral in de scheikunde, zeer ervaren man; voorts een groot menschenkenner, en zoowel in gesprekken onder vier oogen, als in den gezelligen kring zijner vrienden en bekenden, zeer onderhoudend. Ik heb weinige menschen gekend, die zooveel gezond verstand en scherpzinnigheid bezaten, en daarmede zooveel wereldkennis en bescheidenheid paarden, zoowel bij zijns gelijken, als bij zijne meerderen en minderen; en die daarom, en ook om zijne overige goede hoedanigheden, bij allen, die hem kenden, geacht en bemind was. Slechts voor eene enkele zaak moest men zich wachten: men moest met hem nooit over de

⁵ A.J. Hanou, *Sluiers van Isis* [...]. Deventer 1988 II, 103.

⁶ Er verstreek soms enige tijd tussen de afleveringen. Zij zijn te vinden in de nrs. 90 (28 februari), 96 (7 maart), 109 (22 maart), 128 (13 april), 148 (7 mei), 181 (15 juni) en 182 (16 juni) en beslaan meestal drie, soms twee kolommen. – De tekst zoals hierna te vinden, is samengesteld op basis van het ex. van de UBA (te raadplegen in het IWO) behalve nr. 1 (ex. KB Den Haag).

maan spreken, en zelfs, zoo veel mogelijk, vermijden, den naam van dat hemelligchaam te noemen; dan werd er bij hem opgewekt, hetgeen mijn vader een vastgeworteld denkbeeld noemde; en waaraan de Franschen den naam van *idée fixe* geven; ten minste, mijn oude heer hield het er voor. Bij zulke gelegenheden verviel CHRISTOFFEL in eene diepe en droefgeestige mijmering, of, als hij die luim overwon, hetgeen ook wel eens gebeurde, dan werd hij bovenmatig spraakzaam, beschreef met eene zeldzame kracht van welsprekendheid de lotgevallen, de gewoonten, zeden en gevoelens der met rede begaafde maanbewoners, hunne gevoelens over onze aarde en hunnen eigen bol, handelde breedvoerig over hunne dieren, planten, delfstoffen, enz., en dit alles met een' ernst, eene opgewondenheid, en op een' toon van eigen inwendige overtuiging, dat men er niet aan twijfelen kon, of hij hield alles, wat hij daarvan verhaalde, voor waarheid. In zulke gevallen was het altijd het meest geraden, hem niet in de rede te vallen, en tot het einde toe, te laten uitspreken, en zulks niet, omdat hij anders onbeleefd of onbescheiden werd, maar omdat hij daardoor hoe langer hoe meer begon uit te wijden. Had men het geluk van hem door een' belangrijken, maar tevens ongezochten inval van zijn stuk te brengen, dan verloor hij wel eens den draad van het gesprek, en de zaak was gered.

Er was nog wel een ander middel om hem te doen afbreken, maar dit hield mijn vader voor ongeoorloofd: dit bestond, namelijk, in hem op den toon van iemand, die ongeloovig is, te vragen: hoe hij dit alles wist, of konde weten. Dan viel hij plotseling in een' magnetischen slaap, waaruit hij niet dan met geweldige stuiptrekkingen ontwaakte, en het gevolg daarvan was, meestal, eene ongesteldheid van eenige dagen.

Op zijn buitengoed alleen zijnde, was hij altijd in zijn *laboratorium chemicum*, hield het gesloten, en verliet het nooit, zonder het ontoegankelijk voor anderen en bovenal voor zijne dienstboden te maken; een groote zwarte hond, en zijn getrouwe tuinmansbaas, met eenen geweldigen kneppel gewapend, bewaakten beurtelings, ook wel eens beiden te gelijk, dit schei- en natuurkundige heiligdom, en het *observatorium*, dat er in het midden boven uitstak.

Mijn vader had hem bij zijn' uitersten wil tot voogd over mij, zijn eenig kind en erfgenaam, benoemd, en hij was mij, gedurende mijne minderjarigheid, tot een' tweeden vader.

Daar hij het grootste gedeelte van het jaar op zijn buitengoed en slechts de drie wintermaanden in de stad doorbragt, had ik (daar ik niet slechts zijn *pupil*, maar ook zijn huisgenoot in de stad en op het land was), de schoonste gelegenheid, om met zijne leerzame gesprekken, en in de gezellige verkeerung zijner vele kundige vrienden, die hem daar kwamen bezoeken, mijn voordeel te doen. Ik heb nog vergeten te zeggen, dat hij, even als mijn vader, weduenaar was, en dat zijn eenig kind, eene dochter, onder het opzigt van eene huishoudster, tevens hare *gouvernante*, wel niet voor de goote wereld, maar echter voor de zamenleving in eenen rijken burgerstand opgevoed en onderwezen werd.

De meeste zijner hem bezoekende gasten, en zeker al zijne bijzondere vrienden, kenden zijne maanzieke kwaal, wisten, dat hij in zijne werkzaamheden, waarmede hij zich vier uren vóór, en vier uren na den middag bezig hield, niet bespied of gestoord wilde zijn, en vermaakten zich, buiten de gewone uren van algemeene zamenkomst, welke in de eet- of theezaal, altijd aan de gulste vriendschap toegewijd waren, met jagen, visschen, wandelen of rijden, ieder naar zijn welgevallen; en waren er geleerden, of liefhebbers van oude of nieuwe letterkunde bij, dan vonden zij in een ruime en welgestoffeerde boekenzaal de schoonste gelegenheid, om hunnen leeslust naar wensch te voldoen. Zonder mij geheel van de eerstgenoemde tijdkortingen af te zonderen, bevond ik mij meestal bij hen, die de laatste verkozen.

Zeldzaam liepen de gesprekken aan de ontbijt-, maaltijd- of theetafel over staatkundige of kerkelijke geschillen, en als dit al eens plaats vond, deelde mijn voogd daar niet veel meer in dan de welvoegelijkheid vorderde. Hij zelf behoorde tot geene partij, of scheen er althans niet toe te behooren. Hij was in *Nederland* geboren; doch zijn vader was een zeer welgesteld Duitscher, en zijne moeder, de dochter van een' schatrijken planter in

eene der Fransche kolonien geweest, wier beider rijke goederen op hem verstorven waren. Bij staatkundige of kerkelijke geschillen haalde hij somtijds de schouders op, en zei dan: - “ô Wij zijn nog niet op de hoogte, als bij onze *buurvrouw!*” – Hiermede meende hij *de maan*. Dat hij zijne dochter, een schoon, bevallig, maar ook verstandig meisje, voor mij bestemde, was mij, toen ik mijn 22ste jaar bereikt had, vrij waarschijnlijk voorgekomen; zij noemde mij broeder, gelijk ik haar zuster noemde.

Doch dit zij vooreerst genoeg van onze huisselijke omstandigheden, ter voorbereiding van hetgeen ik nu meer bijzonder van mijnen zeldzamen maanzieken voogd te verhalen heb.

Onder de verschillende gasten, die zich, toen ik den gemelden ouderdom bereikt had, op zijn buitengoed, (hetwelk ik om er een' geschikten naam aan te geven *Zonderzorg* zal noemen), gedurende eenige weken bevonden, deed zich een Duitsch baron, bij onderscheiding, van de overigen opmerken. Hij was in *Nederland* opgevoed; had op eene onzer hoogeschoolen de doctorgraden in de wijsbegeerte, letteren en wetenschappen bekomen; had ook eenige Duitse *Universiteiten* bezocht, en zich zeer bijzonder op de *Astronomie* toegelegd; sprak er van tijd tot tijd aan tafel, en eens, meer dan gewoonlijk lang, tegen het einde van het nageregt, zeer breedvoerig over. Schoon hij, gelijk ik naderhand vernam, wel onderrigt was van de *lunatische* kwaal van zijn' gastheer, wilde hij het echter doen voorkomen, alsof hem deze tedere zaak geheel onbekend ware, en sprak zonder eenige achterhoudendheid over de vaste sterren, de kometen en planeten, zoodat ik van angst zat te zweeten, en voelde, dat ik bloedrood in mijn gelaat werd, alle oogenblikken verwachtende, dat hij, zoo al niet van *onze maan*, ten minste van de manen van JUPITER of SATURNUS zou beginnen te spreken.

Velen onzer wilden hem toen door wenken doen begrijpen, dat hij wel zou doen, zijne geleerde gesprekken over de *Astronomie* af te breken, terwijl anderen, om eene afleidende wending aan het gesprek te geven, reeds eenige woorden over de scheikunde in het midden bragten; maar hij scheen dit alles niet op te merken, en begon reeds van onze *Aarde*, als de planeet, die onmiddellijk op VENUS volgde, en van hare dagelijksche wenteling om hare as, te handelen, toen degeen, die aan zijne regter zijde geplaatst was, hem iets influisterde, waarop hij eensklaps, maar echter met eene zeer kennelijke verwondering, in het midden van eenen volzin ophield, en daarbij het oog met zeer veel beduiding op het oog van mijn voogd vestigde. Dit, vreesde ik, zou de zaak nog erger maken: want nu kon het niet wel anders, of mijn' voogd moest op de eene of andere wijze het woord opvatten, gelijk hij dan ook deed; en daarop volgde dan ook dit gesprek tusschen hem en den Duitschen baron:

Hij. Zoudt gij niet met mij gelooven, dat de ondergeschikte *planeten*, die men *manen* noemt, ook even zoo wel om hare as wentelen, als de hoofdplaneten, waarvan zij de wachters zijn?

De Baron. Schoon allen daarover niet eenstemmig denken, en dit althans van *onze maan* niet gelooven, omdat deze altijd met dezelfde zijde naar onze *aarde* gekeerd schijnt, wanneer zij zichtbaar is, neemt dit niet weg, dat ik het ten volle met u ééns ben, mits men daarbij aanneemt, dat onze *maan* om hare as draait, juist in denzelfden tijd, van bijna dertig onzer dagen, waarin zij schijnbaar rondom de *aarde* wentelt, en dat, om zoo te spreken, een dag en een jaar van onze *maan* even lang zijn. Het zou toch tegen alle *astronomische analogie* inloopen, wanneer de redelijke maanbewoners van het eene halfrond het prachtige schouwspel van onze aarde zouden genieten, terwijl die van het andere en tegengestelde halfrond er altijd van zouden moeten blijven. Voor hen is onze *planeet* het voornaamste hemelligchaam, schoon zij even als wij hun licht en warmte van de zon ontvangen. Het licht dat onze aarde, in hare volheid, aan de bevolking van haren wachter geeft, is zoo groot en schitterend, dat onze oogen er niet tegen bestand zouden zijn, wanneer wij er ons bevonden, en zonder groene brillen haren luister zouden willen aanschouwen. Verbeeld u eenen lichtbol van meer dan twintig ellen *diameter* (want zoo groot vertoont de *aarde* zich aan de maanbewoners) en van eene scharlaken roode, onophoudelijk vonkelende kleur, en gij zult u niet verwonderen, dat die van de lagere volksklasse der maan, welke zeer *poëtisch* maar

ook even zoo bijgeloovig zijn, het voor hen reuzengestarte, onze TELLUS, als het opperhoofd aller goden vereeren, schoon hunne wijsgeeren, die allen *astronomen* zijn, een veel hooger en verlichter stelsel van het heelal bezitten, dan wij ooit verkrijgen zullen, zoo lang wij, nog te zeer met onzen kleinen voorraad van *astronomische* waarnemingen ingenomen, ons niet tot eene *oppercomeets-zon*, die de *bevruchter*, maar tegelijk ook de *voedster* aller *zon en melkweg-stelsels* is, met onze verbeelding kunnen verheffen: want onze *verreijkers, akromatische kijkers*, en de meest reusachtige *teleskopen*...

Hij. (Die gedurende dit gesprek met de grootste ingespannenheid en opgewondenheid toegeluisterd heeft) Is het mogelijk? – Al wat gij mij daar zegt is alsof gij het uit mijne ziel gelezen hadt! – Hoe spijt het mij, dat ik mij op de sterrekunde maar zoo weinig heb kunnen toeleggen. Ik bepaalde mij meestal tot de *maan*, tot de *chimie*, de verschillende *gaz-* en *stoomsoorten*, die tot het vullen van *luchtbollen* kunnen gebruikt worden, en.... Doch de tijd om daarover.... is voor mij nog niet gekomen. Maar het is, zoo als gij wel zegt, of hebt willen zeggen, met de beste *teleskopen* kan men niet verder dan tot den bodem van het kleinste hoekje van het heelal doordringen; en wat hebben wij daardoor dan nog van onze naaste buurvrouw in ons ellendig zonnestelseltje kunnen ontdekken. Wat zijn toch die maankaarten? Dat er bergen, dalen, zeeën, eilanden en vaste landen in de maan zijn is wel buiten allen twijfel; maar, dat men dit zelfs uit de beste der daarvan vervaardigde kaarten zou mogen opmaken, ontken ik. Neen! met onze door de *lunatische* magneetkrachten opgewekte verbeelding komen wij veel verder: wij zijn dan, niet met ons *ligchaam*, maar met ons helziende *ik*, tot onder den sluier, en de diepste verborgenheden onzer buurvrouw doorgedrongen (*Hier bloosde de huishoudster een ogenblik*); en wanneer dit bij nieuwe of donkere maan plaats heeft, of eenige dagen vroeger of later....

De Baron. O! dan kan men zelfs met de gevleugelde bewoners en bewoneressen van onzen *satelliet* de belangrijkste gesprekken over hunnen natuurlijke historie houden. Gij weet zekerlijk het fabeltje van hetgeen men door de reusachtige *teleskoop* van HERSCHEL zou gezien hebben? – Nu ja! dat was een fabeltje, door de verbeelding gevormd, zoo als alle fabeltjes, van wat aard ook, dit zijn. De verspreiders van dat praatje zelve geloofden het niet, en echter spraken zij de waarheid, zonder het te weten.⁷

Hij. En waarom geloofden zij aan hun eigen vertelseltje niet? – Onder anderen, omdat een maanmens, met twee armen en beenen, niet bovendien nog twee vleugels zoude kunnen hebben, omdat de vlerken der vogels hunne voorpooten zijn.

De Baron. Die *idioten!* Even als of er geene wezens met zes pooten en meer andere uitstekten bestonden; de *Scarabeus*, b.v., dien de Egyptenaren Goddelijke eer bewezen....

Hij. O ja, en waarom zouden er dan zulke schepsels onder de redelijke wezens der maan niet kunnen bestaan? Ik heb er sommige met vier vleugels van den eenen heuvel op den anderen zien vliegen. Maar, zeg mij eens, baron! hoe zijt gij het allereerst op de gedachten gekomen, om door middel van uwe opgewekte, of laat ik liever zeggen krachtig ontwaakte verbeeldingskracht, de geheimen van *Luna* te ontdekken?

De Baron. Gaarne zal ik u op die vraag antwoorden. SWIFT in zijne GULLIVER's reizen, en anderen, die over de mannetjes in de *maan* (zoo als zij die noemden) gedroomd hebben, deden mij eerst lagchen; *Sed hae nugae ad seria ducebant*.⁸ Eens toen ik eene *comisch* beschreven maanreis gelezen had, vroeg ik mij zelve af, of die kracht van verbeelden, die de meeste menschen slechts in eene kleinen graad bezitten, geen

⁷ Naar aanleiding van de observaties van John Herschel (1792-1871) verschenen er in 1835 in de *Sun*, een New Yorks dagblad, moedwillig-valse berichten dat deze met een nieuwe telescoop een op de mens lijkend maanwezen had ontdekt; een "man-bat, from its having, in connection with a near resemblance to the human figure, wings greatly resembling those of the bat". In 1836 werd de ontdekking weersproken in het Amsterdamse Felix Meritis en begon Nicolaas Beets aan een gedicht 'Mannekens in de maan'. Zie: B. Peperkamp, 'Mannekens in de maan van Nicolaas Beets', in: *Nederlandse letterkunde* 9 (2004), 101-141. [AH]

⁸ 'Maar deze flauwekul brengt ons op iets ernstigs': variant op Horatius' *Epistolae* II, 451 [AH].

zielsvermogen kon zijn, dat meer ontwikkeld kon worden, en zelfs tot die hoogte, dat het een *objectief* ken- en denkvermogen werd.

Hij. Ook dit verwondert mij; want ook ik ben door dienzelfden SWIFT, die in mijn jeugd mijn geliefkoosde schrijver was, en vervolgens, door het lezen van boertend beschreven luchtreizen naar de maan, op diezelfde gedachte gekomen. Gij zijt dus even als ik, en wel op dezelfde wijze *lunatiek*; en schoon ik wel weet, dat men dezen mijnen toestand voor eene ziekelijke gesteldheid houdt, en er ook wel eens den spot mede gedreven heeft, schaam ik mij daarover niet, evenmin als ik er mij op verhoovaardig. Alle menschen zijn, schoon in verschillende graden, *lunatiek*; bij sommige is het zeker eene kwaal, die naar krankzinnigheid overhelt. Doch laten wij tot de leiding onzer gedachten terugkeeren! Zeker zult gij ook wel de gevoelens van den bisschop WILKENS over de *maan* en hare bevolking gelezen hebben?⁹

De Baron. Ik wilde u er juist over gaan spreken: bij dezen geleerde is het geene fabel, of *allegorie*, maar ernst; en hij spreekt er over, zoo goed, als dit door een *onmanig* mensch kan gedaan worden; maar ik ben het niet met hem eens, wanneer hij gelooft, dat wij het eens zoo ver zullen kunnen brengen, dat men eene reis naar de maan....

Hij. Toen WILKENS schreef, waren de luchtballen, de stoombooten en ijzerbanen nog niet uitgevonden; maar nu... [*Hier begon mijn voogd te glimlagchen, en vervolgde:*] Ik merk wel, dat gij iets meer van de toebereidselen in mijne werkplaats zoudt willen weten; doch daarover, als ik het groote werk volkomen onder de knie heb, nader.

Hier mede brak dit eerste tafelgesprek over *Luna* af, en gelukkig, zonder dat mijn voogd in een magnetischen slaap viel. Sedert heb ik van den tuinmansbaas vernomen, dat de baron door een' gewezen vriend van mijn voogd, die door hen de maanzieke CHRISTOFFEL genoemd werd, van de kwaal dezès gastvrijen en deugdzaam mans onderrigt was geworden. Ik hield het toen nog voor ongeraden, dit bedrog te ontdekken, en beval ook den tuinman het stilzwijgen aan, die mij dit beloofde, met de verzekering van nu ook een meer wakend oog op den nieuwsgierigen baron te houden; vooral om dat deze, wanneer hij meende niet gezien te worden, gedurig om de werkplaats en het *observatorium* van zijn' meester waarde. Inmiddels hoopte ik door volgende tafelgesprekken nog meer van de maanhistorie te vernemen, vooral om dat ik nu niet meer vreesde voor de nadeelige gevolgen op mijn voogds gezondheid; ook het overige gezelschap, en zelfs de huishoudster en de dochter van mijn' voogd verlangden naar het vervolg. Haar vader verliet de eetzaal, en vertrok vrolijk en opgeruimd, om zijn gewoon middagslaapje te genieten.

Na het vertrek van mijn' voogd kwamen wij met elkander overeen, in het vervolg niet anders dan op het *dessert* en na het vertrek der tafelbedienden over *Luna* te spreken. Ook de Duitsche baron nam daar genoegen in. CHRISTOFFELINA (zoo zal ik voortaan de dochter van mijn' voogd noemen) zeide, dat zij er lang aan getwijfeld had, doch nu voor vast geloofde, dat er lieden bestonden, welke, door middel hunner verbeeldingskracht, kennis konden verkrijgen van zaken, die voor anderen verborgen waren. De baron juichte haar toe, en verklaarde met den grootsten ernst, dat zij zelve eens de zienders-gaaf van haren vader zou verkrijgen. De huishoudster, en de overigen van het gezelschap meesmuilden wel niet, maar zagen er ten minste zeer ongeloovig uit; en ik begon te vreezen, dat ik in den baron een' begunstigden medeminnaar had te verwachten. Ik stelde mij echter eenigzins gerust met het denkbeeld, dat het van mij afhing, den veinzenden *astronomist* te ontmaskeren, zoodra ik zulks zou verkiezen. CHRISTOFFELINA nam de taak op zich, om haren vader tot het door ons afgesprokene over te halen.

Zie hier nu het tafelgesprek van den volgenden dag, gelijk ik het mij bijna woordelijk herinner! -

⁹ John Wilkins, *Discovery of a World in the Moon* (1638) [AH].

CHRISTOFFEL. Gij gelooft dan niet, mijnheer de baron, dat men het ooit zoo ver zal brengen, om met een stoomvoertuig naar de *maan* te reizen? – Ik stel den hoogsten prijs op uwe uitgebreide kennis; maar juist daarom zou het mij ten hoogste aangenaam zijn, de gronden voor uw gevoelen te mogen vernemen.

De Baron. Zeer gaarne. Gij weet, en waarschijnlijk met meer naauwkeurigheid dan ik, dat de kleinste afstand der *maan* van onze aarde nagenoeg op 64 duizend uren gaans berekend wordt. Stel nu, dat gij met uw stoomvoertuig in een etmaal 500 van die uren zoudt kunnen afleggen; dan zoudt gij daartoe ten minste vier maanden moeten besteden. Zoudt gij het in de koude, daar boven de lucht, slapeloos kunnen uithouden? Want inslapende zoudt gij doodgevroren in de *maan* aankomen. En nu uw voorraad van eten en drinken.....

CHRISTOFFEL. Maar, wanneer er nu door middel van scheikundige verbindingen een vast ligchaam gevormd kon worden, waarop de *maan* eene aantrekkende kracht uitoefende, als de zeilsteen op het ijzer, maar met oneindig meer geweld, zoodra het voertuig honderd ellen boven de aarde opgerezen ware, en de snelheid op dezelfde wijze vermeerderde als die der vallende lichamen? Wanneer ik daardoor, in minder dan een half uur, de grenzen van onzen dampkring bereikte, om met nagenoeg dezelfde snelheid, door den fijneren dampkring van de *maan*, op hare oppervlakte neder te komen; zoudt gij dan denken, dat ik in dat geval veel levensmiddelen op zulk eene reis zou noodig hebben?

De Baron. Maar zoudt gij door dien val, met voertuig en al, niet verpletterd worden?

CHRISTOFFEL. Ik heb die vraag verwacht: niets is natuurlijker dan zulk eene tegenbedenking. Maar gij begrijpt ligt, dat bij het invaren van den dampkring der *maan* het gevaarte omgekeerd wordt, om zich alsdan met zijn' bodem tegen de *maan* te keeren; en nu verkrijgt dat gedeelte, dat naar de *maan* gekeerd is, ook eene omgekeerde, dat is terugstootende kracht, die de aantrekkende zoo veel *tempert*, als noodig is, om bij gedurige verflaauwing, langzaam en als eene dalende pluim of veder naar den grond te zakken.

De Baron. (*na lang in eene peinzende houding gezeten te hebben*). Ik bewonder niet slechts uwen vindingrijken navorschingsgeest, maar ook, en in eenen nog hooger grad, uwe, als ware het, aangeboren kennis van de verschillende *polariteiten*, door welke alles in de stoffelijke en zedelijke natuur verbonden en aaneengeschalkeld is. Ik zie het nu duidelijk in, hoezeer ik de wijze *hoe?* niet ten volle begrijpen kan. De hoogte, waarop de grenzen der beide zwerken zich in elkander verliezen, zou men het *indifferenspunt* der twee wederkeerig tegengestelde zwaarte-krachten mogen noemen.

CHRISTOFFEL. Zoo is het; maar om die reis te ondernemen ontbreekt mij nog iets. Wanneer ik dit door middel van eene geestverrukking, zoodanig als mij die alleen bij eene geheele maansverduistering te beurt kan vallen, kan ontdekken, dan zal mijn voorgenomen togt voorzeker bij de daarop volgende volle *maan* plaats hebben; en zulk eene *eklips* is, gelijk gij weet, kort op handen.

Och lieve, beste vader! (riep CHRISTOFFELINA met eene zonderlinge aandoenlijkheid uit), stel toch deze gevaarlijke reis uit uw hoofd! daar gij, zonder uwe woning te verlaten, alles weten kunt, wat er op de *maan* omgaat, is het immers niet noodig u aan de kansen van zulk eenen gewaagden stap bloot stellen. CHRISTOFFEL antwoordde niet; maar stond op, en drukte zijne dochter, die hem te gemoet vloog, met geestvervoering aan zijn hart. Ook ik stond van tafel op, niet uit vrees voor die *maanreis*, waaraan ik toen nog geen geloof sloeg; maar om den baron, die ook opgestaan was, voor te komen. Daar ik van den tuinman in den voormiddag vernomen had, dat de baron van den gewezen vriend van mijn' voogd, omtrent de verhalen van dezen, niets meer had kunnen te weten komen, dan hetgeen men uit het vorige tafelgesprek reeds heeft kunnen opmaken, trachtte ik, terwijl ik de hand van zijne dochter in de mijne drukte, mijn' voogd over te halen om ons iets van den regeringsvorm en de staatkundige gevoelens der *Luneanen* mede te deelen. Dit wist ik wel, dat hem op zijn geliefkoosd stokpaardje tillen, en dat hij daarin de voornaamste spreker zijn zou, omdat de baron, hiermede geheel onbekend, geene gelegenheid zou hebben hem hierbij dikwijls in de reden te vallen; en dit gelukte mij, zelfs boven mijne verwachting. Ieder

ging weêr op zijne plaats zitten, mijn oom in zijnen gewonen armstoel, tegenover den baron, en ik over de gevoelige CHRISTOFFELINA, die mij met een liefderijk hoofdknikje te kennen gaf, dat ik haar met mijnen inval veel genoeg had gegeven. De baron behield zijne gewone deftige houding wel, maar in zijn gedwongen ernstig gelaat bespeurde ik echter, dat hij over de kleine *entre-acte*, waarbij hij slechts aanschouwer had kunnen zijn, niet zeer voldaan was.

En daarop begon mijn vaderlijke voogd CHRISTOFFEL de volgende tafelrede, waarnaar de baron met grootste aandacht en inspanning scheen te luisteren.

“De redelijke maanbewoners kan men gevoeglijk in drie verschillende soorten verdeelen: 1o. Tweederlei gevleugelden, t.w. die met twee, en eenige, (doch deze zijn dun gezaaid) met vier vlerken. Deze tweede soort noemt men ook wel de hoogvliegers, gelijk men de eerste laagvliegers, of als men met verachting van hen spreekt, speldenzoekers noemt. Onder de hoogvliegers vindt men de meeste dichters, toonkunstenaars, schilders, en in het algemeen de beoefenaars der fraaije kunsten, terwijl de laagvliegers zich meer op het goochelen en het uitoefenen van *kunstenarijen* toeleggen. De derde soort heeft in gedaante, houding, zeden en gebruiken, de meeste overeenkomst met ons menschen. Deze vliegen niet, maar loopen slechts; doch hunne beenen zijn sterker dan die der hoog- en laagvliegers, welke laatste zeer slechte voetgangers zijn; en onder welke bovendien nog vele gevonden worden, die aan eene zijde, dikwijls ook aan twee zijden, mank gaan. De ongevleugelden, en die ik om ze van de twee andere te onderscheiden, *menschen* zal noemen, zijn meestal (de uitzonderingen altijd daargelaten), beter geschikt voor de beoefening der wetenschappen, wijsbegeerte, staat- en staatshuishoudkunde, en voorts voor alle vakken, waarbij het gezond verstand een onmisbaar vereischte is. Doch dit alles weet gij even zoo goed en waarschijnlijk beter dan ik.” – Met zeer veel gemaakte bescheidenheid antwoordde de baron hierop: - “In tegendeel, en ik merk, hoe langer hoe meer, dat gij mij in de maankennis, en vooral in dat gedeelte der *lunistiek* zeer vooruit zijt; ga dus, bid ik u, hiermede voort.”

CHRISTOFFELINA. “Och neen, vaderlief, meld ons liever iets van hunnen regeringsvorm, en wat daar verder toe behoort. De meeste van het tegenwoordig gezelschap hebben daarvan nog niets gehoord.”

Allen, en welstaanshalve, ook de baron, stemden in het verzoek van CHRISTOFFELINA; en dus ging haar vader, zonder zich weder tot den baron te wenden, aldus voort:

“De vroegere geschiedenis hunner staatsomwentelingen, waarin hunne laagvliegers onderscheidene rollen, in den smaak van die der vijftienjarige *comédie* in en buiten *Frankrijk*, gespeeld hebben, heeft met de onze zeer veel overeenkomst. Na het *despotismus*, met of zonder bijmengsel van *aristocratie*, kwamen er allerhande zoogenaamde *democratische* regeringen te voorschijn, die meestal in *anarchiën* eindigden; en dan was de volstreckte alleenheersching digt bij de hand. Met de gemengde regeringen ging het nog al het beste, en zoolang het duurde, zonder veel botsende gebreken in het werktuig van den Staat. Men kan er van zeggen “*C’est tout comme chez nous.*” Hierin was echter bij hen eenig verschil, voornamelijk daarin bestaande, dat er, wanneer het evenwigt der standen door geene staatsstormen omver geworpen werd, de meeste rangen, staatsambten en bedieningen, en zoo ook die instellingen, welke het meest overeen stemden met die, welke bij ons wetgevend, regtsprekend, uitvoerend of beheerend zijn, erfelijk waren. Dit had ook eenigermate plaats bij de ambachten, neringen, hanteringen enz., zoodat sommige geslachten met uitsluiting van alle andere, *landbouwers*, *kooplieden*, *fabrikanten*, *bouwmeesters* enz. waren. Zoo was het ook met de *geneesheeren* en geestelijken en andere beroep-uitoefenaars, die daardoor eene soort van *casten* waren. Doch waarom nog langer stil gestaan bij hetgeen thans, na zeer vele omwentelingen, omkantelingen of uiteenrukkingen, geheel anders gewijzigd, en (echter met behoud der bovengenoemde *erfelykheden*, *vel quasi*) op eenen anderen, en gelijk men meent, onomstootelijken voet gebragt is? De tegenwoordige staatsinrigting, ten minste, duurt reeds langer dan dertien honderd maanjaren, dat is, langer dan eene eeuw, naar onze

tijdrekening. Ook sedert dien tijd bestaat er op de *maan* niet meer dat armzalige volksuitschot, hetwelk wij het *graauw*, het *gepeupel*, of, hetgeen nog erger klinkt, het *Jan Hage* noemen, en hetgeen (om niet te overdrijven) in het eene land onzer aarde $\frac{3}{4}$, in anderen $\frac{7}{8}$ gedeelte eener natie uitmaakt indien men daaronder mederekent al diegenen, die bij omwentelingen niets te verliezen hebben, of meenen te hebben. In de *maan* was het getal van het gepeupel zoo overwegend niet. Echter kon men voor de laatste en belangrijkste hervorming op dat Hemelligchaam, dit uitschot harer bevolking in hare verschillende gewesten, door elkander gerekend, beschouwen als uitmakende de grootste helft harer bewoners. Deze minder ongunstige verhouding van het gemeen tot de hoogere rangen der maatschappij mag men aan verschillende oorzaken toeschrijven; 1o. in hare kleinte, dewijl de *maan* bijna vijftigmaal kleiner dan onze aarde, en hare bevolking naar die zelfde evenredigheid berekend is; maar ook 2o. aan de grote vruchtbaarheid van haren bodem, en daarbij nog den ongemeenen vlijt harer akkerlieden en vermogende landbouwers, zoodat de hongersnood, althans bij hen, geen reden voor volksopstanden kan opleveren; 3o. eene meer gelijkmatige verspreiding der bevolking over hare oppervlakte. Grote steden, welker inwoners op elkander gedrongen zijn, vindt men er niet, de hoofdsteden der gewesten tellen nooit meer dan 10, en de stad, die men, uit hoofde van hare ligging en den rang en rijkdom harer inwoners, de opperhoofdstad van *Luna* zou mogen noemen, bedraagt hoogstens 30 duizend zielen. Daarentegen is het platte land zeer bevolkt, en naar evenredigheid veel sterker dan dit bij ons plaats vindt. Voegen wij hier nog 4o. bij, het zachte klimaat en de gelukkige verdeeling der meren en rivieren, die de welige landouwen der beide halfronden doorkronkelen! Mij dunkt, uwe oogen vragen mij, of er geene zeeën zijn, waarin zich die rivieren ontlasten? – ô ja, er zijn er twee, de eene aan de Zuid- en de andere aan de Noordpool der *maan*. Doch dit zou ons te ver van onze tegenwoordige beschouwing verwijderen; ook kan ik niet in kleine bijzonderheden treden. Het gezegde is voldoende, om ons te doen zien, hoeveel hier zamen te loopen heeft, om de laatste staatshervorming, waaronder de maanbewoners thans leven, zonder schokken tot stand te brengen. De erfelijkheid, waarvan ik reeds sprak, heeft daartoe wel het meeste bijgedragen, door die uit te breiden, en naar de behoefte der *Lunianen* te wijzigen. Er zijn, namelijk, zoowel voor de eigenlijke armen, als voor de lediggangers, en hen, die, uit gebrek van kostwiningen als anderszins, nadeelige leden der Maatschappij zijn, inrigtingen tot stand gebracht, waarin al deze lieden, zoowel de vrijwillig zich aanbiedende, als zij, die men er toe dwingen moet, opgenomen worden; en ook bij deze inrigtingen bestaat eene soortgelijke erfelijkheid als bij de overige, die reeds vroeger bestonden. De beide halfronden der *maan*, die, vooral na het invoeren dezer nieuwe inrigtingen, over en langs de poolzeeën in eene zeer naauwe en gemakkelijke gemeenschap met elkander staan, zijn in niet veel van elkander in grootheid verschillende staten verdeeld; al deze staten zijn koninkrijken, alle (dit behoef ik u niet te zeggen) erfelijk. Van beschreven grondwetten weet men er niet, maar ieder Vorst heeft een Raad van Bestuur, waarin hij voorzigt, en deze raad is zamengesteld uit de hoofden der verschillende hooge inrigtingen, welke ieder wederom raden van bestuur hebben, die uit de hoofden van mindere inrigtingen zamengesteld zijn, en zoo daalt het gereedelijk af tot de laagste inrigtingen toe. Oorlogen zijn er uit den aard de zaken bijna onmogelijk geworden; het evenwigt der magten, op de beide halfronden, en het duidelijk inzicht, (zoowel van de Rijkshoofden, als van de leden der tot de regering bevoegde geslachten) dat niets voor hen, voor de hunnen, en voor de onderscheidene klassen en inrigtingen hunner onderdanen, verderfelijker zou zijn, dan om dit algemeen erkende evenwigt op eenigerhande wijze te verbreken, dit algemeen staatkundige inzicht, dat bij alle rangen en standen der *Lunistische* maatschappijen bestaat, zou reeds op zich zelve genoeg zijn ter bewaring van den gemeenen vrede. Ten allen overvloed bestaat er echter nog een algemeen *maancongres* van afgevaardigden der Rijkshoofden, van alle staten, waarvan, (om kort te gaan), de zamenstelling zoodang is, dat, wanneer een of meer Rijkshoofden op den belagchelijken inval mogten komen, om hun Rijk uit te breiden, of bij hunnen naburen den baas te spelen, al de overige zich zouden vereenigen, om hem tot rede te brengen.

Zie hier, mijne vrienden, eene ruwe, maar getrouwe schets van den staatkundigen toestand onzer naaste *buurvrouw*. Gij ziet, alles is bij al de klassen der maanbewoners zoo kunstig en in een grijpend zamengesteld en aaneengeschalkeld, dat er, zonder de alleronverwachtste van buiten indringende toevalligheden, aan geene verdere staatsomwentelingen in de *maan* te denken is. Vindt gij het ook zo niet, mijnheer de baron?

Het komt mij voor, antwoordde deze, dat misschien de laagvliegende *Lunianen*, die toch ook eene erfelijke inrigting zullen hebben, die algemeene rust en vrede wel eens zouden kunnen storen.

CHRISTOFFEL. Maar, mijnheer! gij weet toch wel, dat de *hoogvliegers*, zoowel als de *speldenzoekers*, wel eene afzonderlijke *soort*, maar geene *separatistische* klasse van maanbewoners uitmaken, zelfs toen niet, toen sommige hunner door hunne ongeoorloofde zamenspanningen, door allerhande soorten van kunstenarijen en opstookingen van de ongevleerde lagere volksklassen, gevaarlijk voor de maatschappij waren. Men vindt ze, en vooral na de groote hervorming, onder alle klassen en inrigtingen, die der regerende geslachten niet uitgezonderd. Zij zijn, even als alle andere *Lunianen*, verplicht mede te werken ten nutte van de klasse of inrigting, waaronder zij geboren worden; en zouden, wanneer zij weêrbarstig werden, (hetgeen thans naauwelijks denkbaar is), zich er toe gedwongen zien.

De Baron (op een eenigzins kinderlijk onnoozelen toon). En wanneer zij, om zich van dien dwang te ontslaan, en ter handhaving hunner vrijheid.... wegvlogen, of.... (*Hier barstte het geheel gezelschap, met uitzondering van mijn' voogd, in een schaterend gelach uit*).

CHRISTOFFEL. Wegvliegen, mijnheer de baron, wegvliegen? Maar gij denkt er zeker niet aan. – Waar zouden zij heen vliegen? – De kundigste en geoefendste hoogvliegers kunnen het niet hooger brengen, dan eenen gewonen dorpskerktoren; hunne vleugels dienen hun voornamelijk, om hen snel van de eene tot de andere plaats te brengen; langer dan een' halven *tellurischen* dag kunnen zij het met vasten niet uithouden; er zijn weinig onbewoonde streken op de *maan*; men behoeft hen slechts een kleinen steen achter na te werpen, om hen zeer spoedig te doen bijdraaijen. Zonder samenrottingen, en dan nog bijgestaan door het ongevleugeld graauw, (waarvoor thans niet meer te vreezen is), zouden al hunne pogingen vruchteloos zijn. En wat de speldenzoekers aangaat; - deze vliegen in de meeste gevallen, om geene andere reden, dan omdat hun het loopen te lastig valt. De gewapende rustbewaarders, die thans, uithoofde van den ongestoorden vrede, slechts eene politie-inrigting uitmaken, worden nog wel eens gemagtigd, om de hoog- en laagvliegers, wanneer zij misdadige pogingen aanwenden, te kortwieken, of naar gelang van hunne misdaad, geheel te ontvleugelen; en enkele ontvleugelde laagvliegers kunen door dit gemis slechts op hunne knieën voortkruipen. Deze straf is echter maar zelden noodig. –

Doch het wordt tijd om mijn middagslaapje te nemen.

-

In het heengaan, mompelde mijn voogd: “Wegvliegen! – Wegvliegen.”

Toen mijn voogd de eetzaal verlaten had, om, gelijk ik geloof, dat hij altijd doet, gedurende zijn middagslaapje, met nadere ontdekkingen zijne maankennis te vermeerderen, waren aller oogen op den baron gevestigd, die, na lang in eene peinzende houding gezeten te hebben, en alsof hij er geene acht op sloeg, dat wij hem aanzagen, zich dus liet hooren:

“Ik houd onzen voortreffelijken gastheer voor een' halven god. Ik ben inderdaad niet meer dan een eerste beginner in de maankennis, wanneer ik mij bij hem vergelijk. Ik wist niet eens, dat er ongevleugelde menschen op de maan bestonden; en ik heb in mijne grootste geestverrukkingen mij nooit met andere dan gevleerde maanbewoners kunnen onderhouden.”

Een der aanzittenden. Gij kent dus voorzeker hunne taal, en zult ons daaromtrent iets willen mededeelen?

Baron. Wij geëxtasieerden behoeven in onze verrukking en magnetischen slaap slechts te denken; die gedachten worden verstaanbare woorden voor de maanbewoners in hunne taal, om het even in welke taal wij die denken; en op dezelfde wijze worden hunne gedachte antwoorden door onze verbeelding hoorbare klanken, in onze taal; zoo sprak SWEDENBORG Zweedsch met zijne geesten, die hem in dezelfde taal antwoordden; en de groote schei- en natuurkundige HUMPHRY DAVY onderhield zich in het Engelsch, of misschien wel in het Italiaansch, met zijnen geleigeest, gelijk wij dit kunnen opmaken uit zijne gesprekken in de LAATSTE DAGEN EENS WIJSGEERS.

Ik. Maar ik heb van mijnen voogd, die deze door de verbeelding vertolkte gesprekken, in zijnen *somnabulistischen* slaap, even als gij, verklaart, wel eens gehoord, dat deze HUMPHRY DAVY, met zijne zeer uitgebreide natuurkennis, echter geen den minsten aanleg had voor die sterrekunde, welke alleen door eene verhoogde geestvervoering verkregen kan worden.

De Baron. En daarin had mijnheer, uw achtingswaardige voogd, volkomen gelijk. – Hetgeen DAVY van de *maan* zegt, in zijne droomverschijning, is althans zoo ver bezijden, of liever, beneden de waarheid, dat men zijne geestverschijningen, en zijne zamenspraken met den *genius* zijner verbeelding, meer aan een gewoon en tegelijk bedwelmend nachtgezicht, dan aan het welgeoefend helderzien van onze *Lunatische* verbeelding behoort toe te kennen. Niets is zoo valsch, ik zou haast zeggen, zoo lasterlijk, als hetgeen hij van de bewoners onzer *maan* zegt. Met verontwaardiging las ik, onder anderen, in het genoemde werk, dat de *Luneanen* en de bewoners van eenige subalterne planeten wel redelijke wezens zijn, maar nog ver beneden ons, menschen. – Waarschijnlijk maakt hij dit op, uit hetgeen men zich door waarnemingen, in verband met de vervaardigde *maankaarten*, heeft vermeten te gissen. Wat hij echter zijnen geleigeest van de *kometen-bevolking* laat beweren, is misschien niet misgeraden. Van sommige dezer, het heelal doorkruisende, sterren, vooral die van 1811, en eenige anderen, is het zelfs meer dan waarschijnlijk, dat zij door nog verhevener en edeler schepsels, dan de *Luneanen* zijn, bewoond worden. – Dit zou mij bijna doen gelooven, dat hij eenig flauw bezef van de algemeene *komeetstelselzon* zal gehad hebben, schoon hij er zich niet over uitlaat. Maar wat de groote wiskundige Engelschman van onze *maan* zegt, kan ik hem naauwelijks vergeven.

Een der Gasten. Men zou dan daaruit mogen besluiten, dat de kennis, welke, naar uw gevoelen, alleen door verheven geestvervoering verkregen wordt, even als onze door waarnemingen opgemaakte kennis, niet boven alle dwaling verheven is.

De Baron. En met regt. Heb ik mij zelf dan niet bedrogen in mijne beoordeeling der gevleugelde *Luneanen*, waarover de heer CHRISTOFFEL, en met reden, verstoord is. En dat hij zelf, hoe zeker ook van zijne bevindingen, zich boven alle mogelijke dwaling verheven acht, mag men daaruit besluiten, dat hij zich een *zwerkvoertuig* vervaardigt, of misschien reeds vervaardigd heeft, waarmede de begaafde man het voornemen heeft, of gehad heeft, eene maanreis te ondernemen; zekerlijk toch, ten einde met zijne lichamelijke zintuigen zich nog nader te overtuigen van hetgeen hij door zijn helder inwendig zintuig reeds vernomen had. Dit was nu wel geen twijfel over zijne reeds verkregen kennis; maar er zijn misschien enkele kleine bijzonderheden, die beter, of misschien meer naauwkeurig, door onze gewone vijf zinnen kunnen opgenomen worden. Ware dit niet, dan kon er tegen de oordeelkundige bedenking van de *freule*, zijne dochter, volstrekt niets ter wereld ingebracht worden, toen Hare Edelheid met regt beweerde, dat het niet noodig ware eenen maanreis te ondernemen, om hetgeen men reeds met volle zekerheid wist, nog eens, en niet zonder gevaar, te gaan onderzoeken.

CHRISTOFFELINA. Ik ben geene freule, mijnheer de baron, ik vereer, even als mijne vader, hen, die boven ons in rang en stand verheven zijn, Wij zijn overtuigd van de ongerijmdheid eener zoogenaamde gelijkheid onder de menschen en burgers, hetwelk wij voor eene allerschadelijkst gevoelen in de maatschappij houden. Maar dit daargelaten, moet ik u verzoeken niet weder eenige aanleiding aan mijn' vader te geven, om aan zulk eene

luchtreis te denken. Ik zal er mij echter niet tegen verzetten, wanneer mijn dierbare vader u zijn luchtgevaarte wil afstaan, om in zijne plaats dien togt te ondernemen.

Het gezelschap, en daaronder ook de baron, gaven door een uitbundig handgeklap deszelfs goedkeuring over dit wederwoord van CHRISTOFFELINA te kennen; en de baron betuigde, met een schijnbaar vrolijk gelaat, dat hem niets zoo aangenaam en tevens vereerend zijn zou, dan door hare tusschenkomst, van haren, door zijne verdiensten ver boven den adelstand verheven, vader, verlof te bekomen, om met het door hem nieuw uitgevonden voertuig naar de *maan* te mogen reizen. Ook hij beschouwde de zoogenaamde gelijkheid en staatkundige vrijheidspredikers of als slechthoofden, of als heerschzuchtige *intriganten*, die, gelijk zulks bij de vroegere Fransche *republikeinen* gebleken was, de voorkeur aan de grootste standverheffing en ongelijkheid gaven, wanneer zij die slechts ten hunnen voordeele konden doen gelden. – “Na hetgeen ik reeds, voorloopig, van uwen onvergelykelijken vader vernomen heb,” ging hij voort, “en in de hoop, dat hij mij in het vervolg, en op uwe voorspraak, ook met het bestier van dit luchtgevaarte, en de behandeling van de *maanmagneet* het noodige onderrigt zal gelieven te geven, zal ik volgaarne van uwe vergunning gebruik maken, wanneer de heer CHRISTOFFEL mij daartoe even gunstig is. Op den door hem bepaalden tijd zal ik dan in zijne plaats vertrekken, al moest mij door deze stoute luchtvaart ook het lot van PHAËTON of van ICARUS te beurt vallen; en zijt er verzekerd van, beminnelijke jonkvrouw, dat, wanneer ik behouden terugkeer, ik uit dankbaarheid een der schoonste voortbrengselen der *maan* aan uwe voeten zal nederleggen.”

Ik. Gij waagt niet veel, mijnheer de baron; want ik houd mij ten volle overtuigd, dat mijn voogd noch u, noch zijn luchtgevaarte aan die gevaarlijke reis wagen zal wanneer hij ook, gelijk ik van harte wensch, ter liefde van zijne tederbeminnde dochter, van zijn voornemen geheel af mogt zien.

Nu stond de huishoudster (welke ik in 't vervolg van dit verhaal MATHILDA zal noemen) op, om in de daartoe bestemde zaal, de theetafel in gereedheid te brengen, om dewelke het gezelschap zich, bij het ontwaken van mijn' voogd, plaatsen zou; eer zij echter de eetzaal verliet, herinnerde zij den baron de afspraak om niet anders dan tegen het einde van het middagmaal, in tegenwoordigheid van haren heer, over *astronomische* kennis, of eenigerlei maan-aangelegenheden te spreken. Zij verliet ons vroeger dan anders hare gewoonte was, om, gelijk ik naderhand vernam, met den tuinmansbaas te spreken. Deze onderigtte haar, dat de gewezen vriend van mijn' voogd, van wien de baron zijne kwaal en wat daartoe betrekking heeft, in 't breede vernomen had, belet had gevraagd, om tegen theedrinkentijd den heer CHRISTOFFEL over eene zaak van belang te komen spreken.

Dit werd hem dan ook, toen hij ontwaakte, berigt, en daar hij niet achterdochtig is, en zich dus niet verbeelden kon, dat men het er op toegelegd had, om hem een' trek te spelen, stond hij dit verzoek niet slechts met beleefdheid toe, maar liet er bij zeggen, dat het hem bijzonder aangenaam zou zijn, met een bezoek verëerd te worden van een' goeden kennis, van wien hij in langen tijd niets gehoord had.

Hiervan was natuurlijk het gevolg, dat wij aan de theetafel het gezelschap met een gast vermeerderd zagen.

Na gedurende eenigen tijd over min belangrijke zaken gesproken te hebben, vatte deze oude kennis van CHRISTOFFEL, na eene poos, als iemand, die zich ergens over bedenkt, gezewegen te hebben, het woord op. “Schoon hetgeen, waarover ik u eenige oogenblikken onderhouden wilde, geene zaak van groot gewigt is,” zeide hij “geloof ik echter, dat zij voor u van eenig belang zal zijn, en schoon ik er geen geheim van zou maken, wilde ik er echter u slechts voor een oogenblik alleen over onderhouden, en het verder aan u overlaten, om het gesprokene *al of niet* aan anderen mede te deelen.” – Beiden verwijderden zich, en in dien tusschentijd vroeg ik den baron of hij den Russischen heer, die hem bij het inkomen vriendelijk toegesproken had, van zeer lang kende? – Of de toon van mijne stem hem deed vermoeden, dat ik meer wist dan hij wenschte, weet ik niet; maar uit de beweging

van zijne oogen maakte ik op, dat mijne vraag hem onthutste; doch hij herstelde zich en vond het geraden, mij het volgende te antwoorden: “Ik ken hem sedert jaren, en ben hem, als den middelaar tusschen mijnen oom en mij, veel verplicht. Door hem ben ik van de gevoelens en de liefhebberij-studiën van den heer CHRISTOFFEL onderrigt geworden; en, zonder hem, zou ik misschien niet op den voor mij gelukkigen inval gekomen zijn, om kennis met dien uitstekenden wijsgeer en natuurkundige te maken. Intusschen wil ik u gaarne bekennen, dat hij over de *lunistica* van dien grooten man mij dikwijls spottenderwijs gesproken heeft, en dat ik hem daarom met opzet verzwegen heb, dat ook ik met die kwaal, zoo het eene kwaal is, gekweld word, om mij door zulk eene openhartigheid niet aan zijne spotlust bloot te stellen. Ik ben hem veel verplicht, en (want ik wil niet beter schijnen dan ik ben) het is geene bloote dankbaarheid, die mij aan hem verbindt maar mijn eigenbelang is er mede gemoeid, en dit maakt, dat ik hem ontzien moet als den raadsman van mijn oom, wiens vermoedelijke erfgenaam ik hoop te blijven. Ik hoop maar, dat de heer CHRISTOFFEL hem niets van mijne eigene *lunistische* gissingen zal ontdekken; dit zou mij (ik ken zijne vooroordeelen tegen alle zienders wetenschappen) niet dan zeer nadeelig kunnen zijn.”

In geval van bedrog, was dit antwoord zeer slim verzonnen, en in het tegenovergestelde geval, werd er, hetgeen ik van den tuinmansbaas vernomen had, ten volle door opgelost en verklaard. Ik kwam dus van mijnen argwaan, ten opzichte der *maankennis* van den baron, bijna geheel terug, en vreesde nu slechts voor zijne uitzigten op de hand van mijne CHRISTOFFELINA.

Het gesprek tusschen mijn' voogd en den *Poolsch-Russischen* heer was weldra geëindigd. Beiden kwamen terug en plaatsten zich weder aan de theetafel.

“Ik zal,” sprak mijn' voogd, “van het berigt, hetwelk mij door den heer GRODNISKI¹⁰ medegedeeld is, geen geheim voor mijne vrienden maken. Volgens hem, zou de oom van den baron, die binnen kort hier verwacht wordt, een mijner nabestaanden zijn; en wel zoo, dat mijn vader en die van dien oom volle neven zouden geweest zijn. Intusschen heb ik, (schoon mij zulk eene familiebetrekking zeer vereerend zou zijn), niettemin veel reden om er aan te twijfelen. Ik zal inmiddels mijn oordeel hierover opschorten, mijnheer de baron, tot dat ik daaromtrent nadere inlichting zal bekomen hebben. En wat het overige mij door u medegedeelde betreft, mijnheer GRODNISKI, daarover moet niet ik, maar een ander beslissen. Dat gij over mijne *maankennis* anders begint te denken, en haar niet langer als eene soort van waanzin beschouwt, is mij niet onaangenaam; maar al ware uw gevoelen daaromtrent niet veranderd, zou dit echter niet hinderlijk zijn aan de achting, welke ik u toedraag. Ook hetgeen u tot deze verandering, opzigtelijk de *instructioneele astronomie*, bewogen heeft, zal ik gaarne vernemen. Daar wij echter besloten hebben, daarover alleen bij het nageregt te spreken, zal ik met uw welnemen hier afbreken, en verzoek u, mij morgen met uwe tegenwoordigheid aan ons middagmaal te vereeren.”

De Baron. Gij kunt u niet verbeelden, mijn waardigste vriend GRODNISKI, hoeveel genoeg het mij verschaft uwe bekeering (want in veele opzigten mag men het wel eene *bekeering* noemen) van onzen gemeenschappelijken vriend CHRISTOFFEL te vernemen. Gij zult het mij, hoop ik, vergeven, dat ik u tot nog toe niets gemeld heb van mijne eigen, hoewel dan nog maar geringe *lunistische* kennis; morgen zult gij het genoeg hebben.....

CHRISTOFFELINA. Maar gij vergeet onze afspraak, mijnheer de baron. Vóór morgen, op den bepaalden tijd, mag er over de *maan* niet gesproken worden; ten minste niet in het bijzijn van mijn' vader. Gij wilt hem toch, hoop ik, niet terstond van de theetafel verwijderen?

De Baron. Ik heb dit verwijt ten volle verdiend, en zal mij gelukkig achten de straf te ondergaan, die gij mij zult gelieven op te leggen.

¹⁰ De naam van deze Pool betekent op zich niets meer dan ofwel 'uit een stad [grodn]' dan wel 'van Grodno'. Grodno was een belangrijke Poolse stad, nu in Wit-Rusland (AH).

Een der gasten. Gij denkt er zeker niet aan, dat eene straf, die ons gelukkig maakt, geene straf kan genoemd worden.

CHRISTOFFEL. Evenmin als eene *belooning*, welke ons ongelukkig zou maken, dien naam verdient.

GRODNISKI. Ik verdien misschien zelf wel straf, omdat ik aanleiding tot de overtreding van den baron gegeven heb, door hetgeen hij mijne bekeering noemt aan den heer CHRISTOFFEL mede te deelen; eene kleine straf echter, bevallige CHRISTOFFELINA, want onwetend zondigt men niet.

Dit gesprek, en de wending, welke er aan gegeven werd, kon mij, gelijk de lezer ligtelijk denken kan, niet anders dan pijnlijk zijn. Ik meende er (schoon ik ook al niet meer twijfelde aan de waarheid der maankennis van den baron) een gemaakt komplot in te zien om mijn' voogd in een kunstig net te vangen. De oom van den baron (dit hield ik nu voor uitgemaakt) zou uit Duitschland overkomen, om voor zijn' neef de hand van CHRISTOFFELINA van mijn' voogd te verzoeken. Deze had zich wel reeds in zooverre verklaard, dat hij niets beslissen zou; maar wat vermag de list niet bij een' man, die, door zijne vermeende kennis geheel beheerscht, en blindelings vooringenomen met al hetgeene er mede in betrekking stond, niet ongevoelig voor loftuitingen, en met beleid en kunst overlegde vleijerij was? Zoo als de zaken nu stonden, kon mij de bijstand van den tuinmansbaas ook van geene dienst zijn. Er was nu eene reden, met veel slimheid uitgedacht, waarom de baron voor GRODNISKI geveinsd had. Hetgeen mij eenigzins geruststelde, was, dat CHRISTOFFELINA, zoo al geen wederzin *tegen* – ten minste, ook geene de minste geneigdheid voor den baron in haar hart voelde, en mij nog altijd met dezelfde welwillendheid en vriendschap behandelde; en aan de theetafel werd overigens over zaken gesproken, die met dit maanverhaal in geen verband stonden. Ik nam er weinig deel aan, en mijne geliefde CHRISTOFFELINA hield zich meer met MATHILDA's borduurwerk dan met iets anders bezig.

Ik was voorts het meest bedacht, om met het tafelgesprek van den volgenden dag mijn voordeel te doen, en waar dit nodig mocht zijn *tegen list* een doelmatig gebruik te maken.

De nacht, na dit voor mij zeer verdachte bezoek van GRODNISKI, bragt ik voor het grootste gedeelte slapeloos door. Dat zij mijnen voogd een' strik gespannen hadden hield ik voor uitgemaakt zeker, en dat men het op mijne dierbare CHRISTOFFELINA gemunt had, leed bij mij geen' den minsten twijfel meer.

Eerst tegen den morgenstond geraakte ik in een' onafgebroken diepen slaap; maar die slaap was echter, gelijk ik bij het ontwaken bevond, van een' voor mij zeer ongewonen aard. De dag was reeds ver gevorderd, toen ik wakker werd, en van alles, wat mij in den droom verschenen was, had ik het helderste geheugen, het levendigste besef. In dit nacht- of daggezicht (hoe zal ik het noemen), bevond ik mij op de *maan*, en wel op die plaats, welke, op de kaart, die mijn voogd er, op zijne verbeelding af, van geteekend had, aan de zuidpool van dit hemelligchaam een' *Archipel* van eilanden vormt. Ik stond op het grootste dezer eilanden voor een groot en prachtig paleis; een *maanmensch*, ter grootte van circa vier voet, ging op een' afstand van mij staan, en zag mij zeer verwonderd aan. Eindelijk vroeg hij mij in zeer goed Hollandsch: "Ik zie, dat gij een mensch van bovenmatige lengte en breedte zijt, want, schoon ik tot de grootste soort mijner natuurgenoeten behoer, moet ik u zeker als een kind voorkomen. Mag ik u vragen tot welk land gij behoort?" Hierop wees ik hem naar onzen aardbol, welke zich aan den hemel der maanbewoners als een reusachtig Hemelligchaam vertoont. Hierop reikte hij naar boven, om mij de hand te geven, en geleidde mij, terwijl ik een weinig bukde, eerst binnen het paleis, en vervolgens langs een' wenteltrap, die tegen de wanden van het gebouw, in de rondte, bij wijze van ene galerij, omging, naar een *observatorium*, waar een *astronomist*, met geen ander behulp dan een vergrootglas, hetwelk (zoo als het mij toescheen) drie Nederlandsche ellen *diameter* had, naar onze aarde keek, en, op eene verheven plaats zittende, het beweegbaar vergrootglas op zijn metalen voetstuk

naar alle zijden van den starrenhemel kon wenden en keeren. Zoodra hij mij zag, noemde hij mij *Aardeling*, en noodigde mij uit, om door het vergrootglas te zien. Ik deed het, en, inderdaad; ik zag het koninkrijk der *Nederlanden*, niet slechts als op eene meer dan gewoon groote landkaart, maar even als men een uitgebreid landschap van een' hoogen toren zou kunnen beschouwen. Na zich een oogenblik met mijne verwondering vermaakt te hebben, zeide hij mij, dat ik wel zou doen eenigen tijd op de *maan* door te brengen, ten einde daardoor een beter begrip niet slechts van onze planeet, maar ook van de overige bewoonde planeten van ons zonnestelsel te bekomen. Tot mijn leedwezen hoorde ik het geluid als van eenen geweldigen donderslag, en ontwaakte; en, inderdaad, toen ik mijn gelaat naar het venster wendde, zag ik, dat de lucht vuurrood was; eene zware donderbui zweefde boven ons huis; en naauwelijks was ik uit bed gesprongen, toen een tweede donderslag zich hooren liet, waarop ik mij met den meesten spoed aankleedde, om, zoo het noodig mogt wezen, bij de hand te zijn. Doch naauwelijks was ik gereed, of de lucht begon op te klaren, en ik begaf mij in de ontbijtkamer, waar mijne CHRISTOFFELINA zich alleen bevond, en mij scheen af te wachten. Gedeeltelijk nog opgetogen door mijn' droom, maar ook nog eenigzins bedwelmd van den donderslag, liep ik, met meer drift dan ooit te voren, naar haar toe, omhelsde haar, en drukte den eersten kus der liefde op haar lieven' mond.

Hierop volgde nu een toneel en eene zamenspraak, zoo als er meer in het jeugdige menschelijke leven plaats vinden, wanneer de twee daarin betrokken personen zich wel en spoedig verstaan, zonder dat het noodig zij het gebeurde door eenen *commentarius* op te helderen. Ik waagde het dus haar mijn vrees omtrent de inzigten van den baron, en zijne *lunistische sympathie* met haren vader, te ontdekken, en toen zij mij daarop verzekerde, dat haar besluit genomen was, en dat zij, wat er ook mogt gebeuren, nooit hare hand aan een' ander dan aan mij zou schenken, was het mij alsof ik een geheel nieuw leven ontving. Nu verhaalde zij mij, dat zij een nachtgezicht in de maan had gehad. Zij had daar, namelijk, niet in een' tempel, maar op een breed met boomen omringd *terras*, eene aan onze *planeet* toegewijde eeredienst bijgewoond. Eene ontelbare menigte ongeveleugelde maanbewoners vierde daar, met zang en dans, de met luister opgaande *volle-aarde*. De liederen, welke er gezongen werden, kwamen grootendeels daarop neder, dat onze aarde het bezielde, alles voedende en onderhoudende middenpunt van het heelal was, en dat zij hoopten, eenmaal dien staat van volmaaktheid te bereiken, die reeds het erfdeel der *aardelingen* was geworden. "Eene vrouw van drie voeten hoog, (vervolgde CHRISTOFFELINA), wierp, zoodra zij mij zag, zich voor mij neder, en riep met luider stemme tot de mij omringende menigte: 'zie daar eene dier zalige *aardelingen*, van welke zich, gelijk wij sedert eeuwen bidden en smeeken, eene volkplanting bij ons zal vestigen!' Op hetzelfde oogenblik werd ik door eene dubbelgevleugelde maanbewoonster, die van een' heuvel naar mij toe was gevlogen, met een' krans van bloemen gekroond, en toen ik mij tegen deze afgodische vereering wilde verzetten, scheen het alsof ik door eene terugstootende kracht omhoog geheven en met een' geweldigen schok weder op onze aarde verplaatst werd. Hier schrikte ik wakker; en eenen langen tijd lag ik als bewusteloos, tot ik eindelijk, na het storten van een vloed van tranen, weder tot mij zelve kwam."

Toen ik haar daarop ook mijn' droom verhaald had, en, eindigende, mijne armen naar haar uitstrekke, viel mij het lieve meisje weenende om den hals, en riep in verrukking uit: "ô deze droomen zijn zeker voorbeduidend! FERDINAND, wat er ook gebeure, eeuwig, eeuwig, zijt gij de mijne!"

Deze zamenkomst, ons gesprek, vooral hare laatste woorden, en nog meer de zielbetooverende toon, waarop zij dit "*eeuwig, eeuwig*" uitsprak, stelde mij ten volle gerust over mijn toekomstig lot, en deed mij den beslissenden maaltijd, en het daarbij te verwachten levendige tafelgesprek met moed, ja zelfs met een ongeduldig verlangen te gemoet zien; niet twijfelende of dezen keer moest het beslissend voor ons zijn; en de uitkomst beantwoordde volkomen aan onze verwachting. De maaltijd was aan een hoog feestmaal gelijk, en de Poolsch-Russische heer, en zijn beschermeling, de baron, deftig uitgedoscht. De gesprekken en levendige woordenwisseling waren wel niet van het grootste belang, maar vrolijk,

opgeruimd, en dikwijls schertsend en uitlokkend, tusschen beiden werd er ook van de goede en hoffelijke hoedanigheden van den rijken adellijken oom gesproken; CHRISTOFFELINA en ik slaagden nog al tamelijk wel in onze pogingen, om niet al te veel van den aan tafel heerschenden toon verwijderd te zijn, en de heer CHRISTOFFEL hield, met zijne gewone beleefdheid en voorkomenheid, de eer van het gastmaal op; eindelijk werd het nageregte opgezet, een wenk van mijn voogd deed de tafelbedienden vertrekken, en het *Astronomische* gesprek nam een aanvang.

CHRISTOFFEL. Het vreesselijk onweder van dezen nacht, waarbij de invloed van de *maan* eene meer dan gewone kracht heeft uitgeoefend, zal van een' rijken wijnoogst gevolgd worden; bij zulke gelegenheden heb ik dan ook een meer dan gewoon helder gezigt op de aangelegenheden van onzen wachter, of liever wachteres, waarop van 4 tot 10 ure in den morgen een plechtig *Volle-tellus-feest* plaats gehad heeft. Onze dampkring moet eene *majestueuse* vertooning zoowel voor de bijgeloovigste als voor de verlichtste *Luneanen* opgeleverd hebben. *Hier zagen CHRISTOFFELINA en ik elkander met een gelaat aan, waarop beurtelings verbaasdheid en tevredenheid zichtbaar moeten geweest zijn, hetwelk het oog van mijn' voogd zekerlijk niet ontsnapt was, want hij vervolgde met eene zeer merkbare verandering in den toon zijner stem*: "Niet alleen maanzieken, gelijk men ons noemt, maar alle *aardelingen*, die niet tot de allerflegmatiekste kinderen van *tellus*, behooren, zullen er eenige meer of min flaauwe maangezichten bij gehad hebben. Het schijnt zelfs, of FERDINAND, en mijne dochter, er iets van opgemerkt, en wat meer zegt, ook na het ontwaken er iets van in hun geheugen behouden hebben." Nu verhaalde ik mijn droom, en hij hernam: "Gij spreekt de waarheid. Juist op die plaats, welke gij beschreven hebt, staat een *paleis*, waarboven een sterrentoren. Het is jammer, dat gij door een' donderslag ontwaken moest. De *astronomist*, die u den *aardeling* noemde, en door zijn wereldbespiedend vergrootglas deed zien, is mij niet onbekend. Hij is de grootste sterrekundige wijsgeer, maar ook de verlichtste *theologant* en staatkundige van zijn' tijd. Had gij langer bij hem mogen vertoeven, dan zou hij u *Venus* en hare *maan* (die, zooveel ik weet, bij ons nog niet ontdekt is), in eene schijnbare grootte van twee Nederlandsche ellen *diameter* getoond hebben. Deze *planeet*, de schoonste, maar tevens de gelukkigste van ons zonnestelsel, is de woonplaats van de schoonste, maar ook voortreffelijkste redelijke schepselen. Doch hierover wel eens nader. Maar zie eens! - Mijne dierbare CHRISTOFFELINA, die, nog niet lang geleden, weinig geloof aan de maankennis scheen te slaan, schijnt van verlangen te branden, om ons ook haar nachtgezicht te verhalen." (*Dit deed zij dan ook, zonder den baron, die reeds opgestaan was, om haar te naderen, af te wachten*).

Nadat ook zij haar verhaal, hetwelk den lezer reeds bekend is, geëindigd had, zag ik tranen in de oogen van mijn' voogd opwellen; en schoon hij het scheen te willen ontveinzen, bemerkte ik echter duidelijk, dat hij pogingen deed om een' aanval van droefgeestigheid van zich af te weren. - Zij stond op; de baron lag geknield voor haar; de *Poolsche-Rus* riep, in verrukking, ja, zij is overwaardig om door een' viergevlerten *Luneaan* als eene godin van *Tellus* gekroond te worden! De overige gasten (er waren er nog vijf, behalve de baron en zijn vriend) schenen verlegen als of zij niet wisten, welk eene houding bij dit tooneel aan te nemen; en, nadat MATHILDA met ongemaakten ernst gezegd had: - "De maanziekte of misschien wel maanige gezondheid schijnt van eenen overerflijken aard te zijn: want ook ik ben heden nacht met mijne ziel in de maan geweest"- zeide mijn voogd, op eenen eenigzins naargeestigen toon: - "Spreek op, MATHILDA!"

MATHILDA. Ja, ik was er wel, en met geheel mijn hart en ziel! Nog nimmer had ik zulk een' levendigen droom. - Ook ik heb door de dansende en zingende reijen eener heilige plaats onze, mij schrikbarende, aarde hooren begroeten; en nu begrijp ik zeer duidelijk de reden, waarom wij (gelijk de baron ons dit uitgelegd heeft) in geestvervoering, met ligchaamlijk afwezende wezens in onze moedertaal kunnen spreken, gelijk SWEDENBORG in het Zweedsch met zijne geesten, en DAVY Engelsch met zijnen *Genius* sprak.

Een geestelijke, gelijk ik uit zijne houding en kleeding meende te mogen opmaken, naderde mij eerbiedig, en sprak: "hetgeen gij zaagt, was een onzer *exoterische* eerediensten.

Eens zullen zij, even als, na eeuwen, bij u, in eene algemeene *esoterische* opgelost worden. Uw grootere planeet is nog ver van de haar bestemde volmaaktheid verwijderd, en, schoon gij ons eenmaal ver overtreffen zult, zijn wij u thans nog ver vooruit. Uw vijftigmaal grootere bol heeft, om die reden, meer tijd noodig, om tot de volkomenheid, waarvoor zij vatbaar is, te rijpen; en als uwe kundigste en regtgeaardste wijzen zich bij ons kwamen oefenen, zouden de rijpheid uwer planeet en de volmaakbaarheid harer bewoners daardoor ten sterkste bevorderd worden." Hier nam hij een in één gewonden tafereel van onder zijn regter arm, ontrilde het, en ging toen daarmede op een kleinen afstand van mij staan.

"MATHILDA," vroeg hij mij vervolgens: "kent gij de *Aardelingen*, die hier afgebeeld zijn?"

De Baron (opstaande, en haar eenigzins ongeduldig in de rede vallende), en wie waren deze begunstigde, en door de Luneanen vergode stervelingen?

MATHILDA. Gij schijnt ontroerd, baron. Ik zal u zeggen, wie zij waren. Ik zag mijn' meester, de regterhand van zijne dochter in die van zijn' pupil leggende; de levensgrootte afbeeldingen waren van eene treffende en voorbeeldeloze gelijkenis. Zij waren, zeide mij de geestelijke, door een' dubbelgevleugelden *Maneling* geschilderd, naar de levendige voorstelling zijner verbeeldingskracht. Ik geloof, dat de baron ook een' droom, misschien wel uit zijne vroegere jeugd gehad heeft.

CHRISTOFFEL. (*Terwijl de baron met de kennelijkste trekken van wrevel zich naar zijne plaats begeeft.*) Ook hiermede stemmen mijne maangezichten (en niet zonder de smartelijkste aandoeningen) overeen. Ik gevoel maar al te zeer, dat mijn pligt mijne lichamelijke reis naar de *maan* gebiedend vordert. Gaarne zou ik die eerst alleen willen ondernemen, om, na mijne wederkomst, mij, bij eenen tweeden togt, door mijne dochter en FERDINAND te doen vergezellen. Maar hoe zal het haar bedroeven, wanneer ik....

De Baron. Laat dit u niet ontrusten, mijnheer CHRISTOFFEL; uwe beminnelijke dochter heeft mij toegestaan, die reis voor u (en zekerlijk ook ter uitbreiding mijner maankennis) te ondernemen.

CHRISTOFFELINA *en ik.* Neen, vader! (want beiden mogen wij u thans dus noemen) alles is thans veranderd, Wij zullen u niet alleen laten vertrekken, maar u reeds op uwe eerste reis vergezellen, daar wij van u vernomen hebben, dat er in uw luchtgevaarte plaats voor drie reizigers is!

Hierop vormde zich in minder dan één oogwenk de groep van ons drieën; mijn voogd omhelsde ons, en sprakeloos van aandoening, plaatste hij zich toen tusschen ons beiden, terwijl MATHILDA, in de hoogste spanning van geestvervoering, uitriep: - "ô Ja! – Dit is, dit is... zonder dat er iets aan ontbreekt... dit is hetzelfde oogbetooverende tooneel, dat mij de geestelijke op onze *Luna* aanschouwen deed." – Nu ging mijn voogd weder zitten, en met meer plegtigheid dan hij anders, zelfs in de ernstigste gesprekken, gewoon was, deed hij de volgende toespraak: - "Nu kan ik het gisteren afgebroken gesprek over de staatkundige gesteldheid der *maan* weder opvatten. Ik zal zeer kort kunnen zijn. De nu op eenen vasten voet geregelde erfelijkheid, in alle Rijken, en onder alle instellingen en inrigtingen op de Maan, van de Koninklijke familiën en het algemeen Vorstelijk *Maancongres* af, tot de vrije, maar dienstbare klasse toe, heeft voor altijd den vrede met het evenwigt der Staten op deze onze nachtvorstin gevestigd. Met regt spreken wij, als door een donker *instinctuëel* besef daartoe genoopt, van *ondermaansche* aangelegenheden, van ons *ondermaansch* bestaan, en in het algemeen van al het *ondermaansche*; dit woord is zeer wel gekozen: want tot nog toe zijn wij in onzen onrijpen toestand, in rang, en zedelijke waarde, beneden de redelijke maanbewoners. Sedert kort is er in hunne staatkundige inrigtingen eenige verandering en merkelijke verbetering gekomen. Zoo hunne *casten* erfelijk, en, naar de algemeenen regel, uitsluitend blijven, kan men echter, mits met goedkeuring van den hoogen raad van bestuur van het Rijk, waartoe men behoort, van eene hoogere *caste* in eene *lagere*, en omgekeerd, van eene *lagere* in eene *hoogere* overgaan. – Wanneer wij nu al het gezegde van gisteren en heden bij elkander opsommen, zal men geloof ik overtuigd zijn, dat eene reis naar de

Maan voor onze *ondermaansche* aangelegenheden nuttig kan zijn, en dat het tevens verëerend voor ons Vaderland zou zijn, wanneer de eerste proef daarvan door Nederlanders genomen werd.

Doch ik gevoel rust noodig te hebben, zoowel voor het hart als het hoofd. Allen stonden van tafel op; en het voor ons beslissende tafelgesprek nam een einde.

MATHILDA zeide, in het heengaan tot den baron: “Zoudt gij u waardig achten, de reis mede te doen? – Ik geloof het niet.”

De baron en zijn vriend bleven nog eenigen tijd in de eetzaal, beschouwende, misschien om zich tot eene goede houding voor te bereiden, eene zeer groote, door mijn' voogd geteekende, *maankaart*, namen vervolgens een beleefd en plegtstatig afscheid van CHRISTOFFELINA, met een' groet aan haar' vader, en zoo werden wij op het landgoed van mijnen voogd van twee lastige lieden ontslagen. De vijf overige gasten, de zich, ieder op zijne wijze, gedurende de rust van den heer CHRISTOFFEL, vermaakten, lieten ons drieën (want MATHILDA was teruggekomen) aan onze overdenkingen en nalezingen, over al het gebeurde, over, en wij maakten daarvan gebruik, om elkander onze onderlinge gewaarwordingen en gedachten over den aanstaanden maantogt mede te deelen. MATHILDA, welke in zulk eene reis nog veel minder gevaar zag, dan in die van eene gewone stoomboot, speet het slechts, dat zij het eerste uitstapje niet mede kon doen, dewijl, gedurende onze afwezigheid, haar verblijf op aarde gevorderd werd. Ook meende zij, gedurende onze reis, op den baron en zijn' vriend het oog te moeten houden. Zij wist, dat haar heer reeds verscheiden kleine maanbollen, bij de laatste volle maan, had opgezonden, die, gelijk haar de *Tuinmansbaas*, die iets van het geheim wist, had verzekerd, eerst na verloop van eene *maand*, en vervolgens in denzelfden nacht, weder op den sterrentoren teruggekomen waren. Ook ik stelde het grootste vertrouwen in de uitgebreide natuurkennis van mijnen voortreffelijken voogd; maar niemand was met zooveel moed en verlangen naar de luchtvaart bezielde als mijne verloofde en aanstaande bruid: want dit was zij door de inzegening van haren vader geworden, en zulks op eene veel plegtiger wijze, dan dit ooit bij eene andere bruid plaats had kunnen hebben. – Het waren nu geene in damp vervliegende luchtkasteelen, maar op vasten grond staande maanpaleizen, welke voor onze verbeelding verrezen, en CHRISTOFFELINA wist nog bovendien, dat zoowel de heen- als terugreis in minder dan een uur van onzen gemiddelden tijd kon afgelegd worden. “Dit hebt gij,” sprak zij, “reeds uit het gezegde van mijn' vader kunnen opmaken. Maar aangenamer en minder schokkend aan de grenzen, dat is, bij den overgang uit onzen dampkring in die van *Luna*, zal het zijn, wanneer wij dien togt (door de besturing van mijn' vader, van wien dit afhangt) in zes van die uren volbrengen.” Hoe zij dit laatste wist, begreep ik toen nog niet, maar zij wist nog meer; en, onder anderen, dat er aan de noordpool van de *maan* nog eene groote uitgestrektheid, meestal onbewoond, land bestond, hetwelk, wel bebouwd en ontgonnen, een van de vruchtbaarste staten zou kunnen opleveren. Nu geleidde zij mij bij de hand naar de groote, door mijn' voogd geteekende maankaart, en maakte mij aandachtig op eene ronde vlakke aan dat gedeelte der *maan*.

Ter onzer ontspanning zouden wij nu eene wandeling in het park, rondom het *laboratorium*, doen, toen de heer CHRISTOFFEL ons te gemoet kwam. Hij was zeer opgeruimd, en zeide, terwijl hij ons met hartelijkheid de handen drukte: “Overmorgen zal de maansverduistering plaats hebben, en de daaropvolgende *volle maan* gaan wij daarboven van den sterrentoren op reis; alles heb ik daartoe reeds in gereedheid doen brengen. Voor dien tijd moet uw huwelijk voltrokken zijn.”

Alles had nu reeds zijn beslag bekomen, met uitzondering van de reis zelve; maar den dag voor dien, waarop de reis bepaald was, liet de baron zich bij mijn voogd, nu mijn schoonvader, aanmelden, om afscheid van ons, maanreizigers, te komen nemen, en dit bezoek werd hem zonder beraad toegestaan. Hij verscheen nog denzelfden avond, - wenschte CHRISTOFFELINA en mij geluk met het voltrokken huwelijk, en ons alle drie eene voorspoedige reis. Op zijne dringende bede, om ons den volgenden avond, bij volle maan, te

zien vertrekken, en in het park een laatst vaarwel te mogen toeroepen, verzocht mijn schoonvader hem dien nacht op *Zonderzorg* door te brengen. Na dit met de grootste erkentelijkheid aangenomen te hebben, begon hij het volgende gesprek:

De Baron. Waarom zou ik het willen ontveinzen, dat door het huwelijk uwer dochter mijne vurigste wenschen verijdeld zijn geworden. Ik hoop slechts, dat de vriendschap, welke ik u en uwen kinderen opregtelijk toedraag, er niet bij lijden zal. Ik zal mij trachten te troosten; wanneer ik mij daarvan slechts verzekerd mag houden. Na deze betuiging zal u het niet meer vreemd voorkomen, dat ik mijn laatste bezoek zoo plotseling, en, ik mag wel zeggen onbeleefd, heb afgebroken. Ik wilde u, mijne vrienden, mijn afscheid schriftelijk toegezonden hebben; maar, schoon mijn hart er ook bij lijden zal, deze overwinning heb ik, niettegenstaande den raad van mijn' vriend, niet op mij kunnen behalen. Ik beken, dat ik veel moeite heb aangewend, om uwe werkplaats, en vooral, om uw *observatorium* te bespieden. Deze schuld, hoop ik, zult gij mij vergeven. Ik heb u zeker van mijne maankennis meer willen doen gelooven dan ik bezit; ook daarvoor vergiffenis! Dat ik echter dikwijls maangezigten had, en er mij niet zonder vrucht in geoefend heb, is even waar, en wanneer gij mij vergunnen wildet u op uwe reis te vergezellen, (hetgeen ik naauwelijks hopen durf), zoudt gij mij zeker ten hoogste verplichten. In ulieder bijzijn, op *Luna*, zal mij het leven minder tot last wezen.

Mijn Schoonvader. Wat vergeeft men eenen verliefde, en nog wel eenen maanzuchtigen verliefde, niet? – Echter ben ik van uwe voorgevens zoo geheel de *dupe* niet geweest, als gij u misschien verbeeld hebt. Ons op reis te vergezellen, is om meer dan eene reden onmogelijk. Mijn voertuig is hoogstens voor drie personen berekend. Ook is mij in de beschouwing der laatste maansverduistering meer ontdekt, dan ik behoef, om, al ware er ook plaats genoeg, uw verzoek af te slaan. Uwe zoogenaamde verlichte, maar in den grond donkere staatkundige begrippen, waarin gij ongelukkig door uwen vriend nog gesterkt wordt; uwe, maar vooral zijne betrekkingen tot de in *Europa* verspreide landbedervers, die zich gaarne zelfs met de zinnelooste dweepers in het godsdienstige, en, in weêrwil van hun geschreeuw van volksvrijheid, ook met de aanhangers van den gevallen *despoot*¹¹ zouden vereenigen, wanneer dit strekken kan om hunne bekrompen uitzigten en ontwerpen te bevoderen; deze begrippen, mijnheer de *baron*, maken u onbevoegd om onze reisgenoot te zijn. Duid het mij niet ten kwade, dat ik uw verzoek, met eene openhartigheid, welke mij gewoonlijk niet zoo scherp gepunt van de lippen vloeit, kort en bondig van de hand wijs. De *Luneanen* zijn mij te dierbaar, om hen aan de bezoeken van, hetzij dan bedrogenen of bedriegers, bloot te stellen.

De baron. Sta mij toe u te zeggen, mijnheer, dat GRODNISKI, wanneer er in zijnen aanhang slechts of bedriegers of bedrogenen zijn, niet tot de eersten, maar tot de laatsten behoort. Aan een' *Poolschen Rus* of *Russischen Pool* mag men misschien zijne overdreven begrippen toegeven. Het staat mij niet vrij hem te beschuldigen; maar ik behoor zeker niet tot de sprinkhanen, die uitgezonden zijn om te verderven; de betrekkingen, waarin ik met mijn' oom sta, doen mij hem ontzien. Noem dit eene zwakheid, of geef er nog een kwalijkluidender naam aan; maar ik zeg u, met dezelfde openhartigheid, dat, al zou het mij ook uwe vriendschap kosten, ik mijn gedrag omtrent hem niet zal veranderen; en laat ik er mogen bijvoegen, dat gij in uwe maankennis verschalkt zijt, wanneer zij u, uit hoofde van de gevoelens van mijn' vriend, tot de mijne doet besluiten; doch ik gevoel, dat ik na het gehoorde niet langer zonder laagheid hier vertoeven kan.

Hij vertrok, en nam met eene koele maar fiere buiging afscheid van ons. Kort daarna kwam MATHILDA met den *tuinman* binnen, en deze laatste verhaalde mijn' schoonvader, dat iemand, welken hij voor een' bediende van GRODNISKI of van den *baron* hield, met eene touwladder tegen het *observatorium* opgeklommen, na eenige oogenblikken weder afgekomen, en met een' ongehoorden spoed door het groote hek ontvlugt was. MATHILDA had het uit haar kamer gezien, en de *tuinmansbaas* was op een' te verren afstand van het

¹¹ Bonaparte (AH).

park geweest, om hem te kunnen achterhalen; echter meende hij, duidelijk gezien te hebben, dat de vlugtende roover een' kleinen maanbol in zijne hand hield. Zonder het blaffen van *Sultan*, zou hij waarschijnlijk ook dit laatste niet ontdekt hebben.

Mijn Schoonvader. Zij zijn dus meester van het geheim, waarvan de ontdekking mij zoo veel onafgebroken arbeid heeft gekost. Deze *miniaturbollen* zijn, in evenredigheid, hetzelfde als het groote gevaarte, met uitzondering alleen van de bewoonbare ruimte, welke er in den omtrek aan verknocht is, en de kwalijkgezinde volksberoerders zullen ons dus binnen kort kunnen volgen.

MATHILDA. Maar wij zullen hen echter wel beletten, van deze plaats op te varen, wanneer gij vertrokken zijt.

Mijn Schoonvader. De plaats der afvaart doet er weinig toe. Hoe het zij, ik maak mij er ongerust over. De *baron* is genoeg in de scheikunde ervaren, om uit hetgeen hij nu reeds bezit al het overige te ontdekken.

MATHILDA. Wanneer de roof niet verder gaat dan tot den *baron*, bezit ik vrouwelijke list genoeg, om het geroofde in zijne handen onschadelijk te maken. Zelfs zie ik wel kans om hem aan den invloed der *propagandisten* te onttrekken. Hij is misleid, maar niet geheel bedorven. Voorts stel ik alles op rekening van zijne liefde. Ik heb het al zeer vroeg bemerkt, dat hij in uwe geheimen wilde dringen, om uwe vriendschap, en door deze het hart, ten minste de hand van uwe dochter te winnen. En dit laatste vergrijp heeft (ik houd er mij verzekerd van) geene andere bedoeling dan om CHRISTOFFELINA te volgen. Denk aan WERTHER! eene maanzieke liefde is dikwijls ongeneeslijk. Ik wil niet ontkennen, dat ik vroeger, mijns ondanks, eenige hoop voedde, dat zijne liefde eenmaal zou beloond worden, niettegenstaande zijn verschil in jaren met uwe dochter; doch sedert het tafereel, hetwelk haar huwelijk met FERDINAND voorspelde, liet ik die hoop geheel varen. Ik beklag hem; maar voor zijne ondernemingen ben ik geheel zonder vrees.

De Tuinman. En ik heb mijne spoorhonden (neem het mij niet kwalijk, dat ik uwe tuinbedienden dus noem) reeds uitgezonden om den dief en zijn' meester bij al hunne gangen in het oog te houden; terwijl ik tot die *expeditie* de tuinknechts gekozen heb, waarop ik mij ten volle verlaten kan. Tot na uw vertrek, mijnheer CHRISTOFFEL, zal ik alles met dubbele zorg en oplettendheid doen bewaken.

En alsnu omtrent alles gerust gesteld, hielden wij ons gedurende den tijd, die er nog vóór ons vertrek verlopen moest, bezig, om al het daartoe noodige in gereedheid te brengen. Schoon ik geen het minste wantrouwen tegen MATHILDA in mijn' boezem koesterde, meende ik echter, dat zij iets meer dan medelijden voor den *baron* gevoelde. Ik herinnerde mij nu, dat zij zich met hem, meer dan met eenig ander genoodigde, onderhield. Doch toen ik deze gedachte aan mijne echtgenoot mededeelde, glimlachte zij, mij tevens betuigende, dat een huwelijk van den *baron* met MATHILDA niet anders dan voordeelig en gelukkig zijn zou, zoowel voor hem als voor haar, en voor ons allen; maar inzonderheid voor de *correspondentie*, die tusschen ons en haar, wanneer wij eens op de maan gevestigd waren, zou moeten plaats hebben. MATHILDA was eene verre verwante van den oom des *barons*, en van dezen wist zij, dat het hem aangenaam zijn zou, wanneer zijn neef alle gemeenzaam verkeer met GRODNISKI, die hij begon te mistrouwen, afsneed. Schoon zij den diefstal afkeurde, was ook zij niet beducht voor de gevolgen, en hield er zich zeker van, dat er reeds eenige verwijdering tusschen den *baron* en GRODNISKI, sedert hun laatste bezoek op *Zonder zorg*, bestond. "Vraag mij, (zeide ze) nu niet verder, ten aanzien van MATHILDA. Er zijn geheimen, die zij mij vertrouwde, en die ik trouw en heilig in mijn hart bewaren zal. Het zij u thans genoeg te weten, dat zij al ons vertrouwen verdient. Ik bemin haar als eene meer dan zusterlijke vriendin, vereer haar als eene jeugdige raadgeefster, en rigt mijne daden daarnaar in."

Eindelijk naderde de tijd, waarop wij onze hoofdplaneet *Tellus*, immers voor eenigen tijd, zouden verlaten. MATHILDA beklom met ons den sterrentoren, waarop de groote bol van het gevaarte reeds gevuld, en het daaronder vastgemaakte vertrek voor ons drieën reeds in gereedheid gebragt was. Stutig rees de volle maan aan den onbewolkten hemel, en toen zij omtrent de hoogte bereikt had, waarop het ontzaggelijke voertuig moest losgemaakt worden, omhelsden wij MATHILDA en begaven ons in het bolronde betimmerde reisverblijf, hetwelk in eene ronde gedaante zoodanig ingerigt was, dat het zich om den bovensten bol bewegen kon, wanneer aan de grenzen van onzen dampkring ons voertuig aan eene andere zwaartekracht gehoorzamen moest, op de wijze, als dit door mijn' schoonvader reeds boven beschreven is. Ik zal het niet wagen de aandoeningen te beschrijven, die MATHILDA bij dit voorval bestormden. Zij barstte in tranen uit, toen zij het voertuig op een sein van mijn' schoonvader losmaakte.

Gedurende het eerste kwartier rezen wij langzaam. Uitzieende, zagen wij den baron op eenen afstand van het hek, hetwelk *Zonderzorg* van den publieken weg afscheidt; doch eensklaps begon nu het gevaarte zich met eene telkens vermeerderende snelheid te verheffen; keerde, aan het indifferenspunt met het verblijf, waarin wij zaten, zich naar de maan, en terwijl op hetzelfde oogenblik de gevulde bol zich naar de aarde wendde, ondervonden wij een' geweldigen magnetischen schok, welke niet te verduren zou geweest zijn, wanneer de heer CHRISTOFFEL er ons niet op voorbereid, en bevolen had, ons hoofd op een aan de tafel vastgemaakt kussen te leggen, onze handen aan de tafelandhengersels vast te houden, en onze voeten tegen den bodem vast te klemmen; en zoo kwamen wij dan eindelijk in deze omgekeerde rigting te land in het midden van de onbewoonde maanstreken, die CHRISTOFFELINA mij op de groote maankaart van haren vader aangewezen had. Zoodra het gevaarte den maanbodem aanraakte, stapten wij er uit, en de geestelijke, welke aan MATHILDA het tafereel verbeeld had, ontrolde het nu met meer wezenlijkheid dan in haar nachtgezicht, en na ons met de drie beelden vergeleken te hebben, sprak hij: - "Ziet hier voorloopig uwe woning, in dit nog weinig bewoonde maanland; gij zult er al het noodige tot uw levensonderhoud en vermaak in vinden; ontvangt voorts eenige maanbewoners uit de mindere klassen, die u dienen zullen."

Deze woorden sprak hij nu niet in het Nederduitsch, gelijk dit in onze droomen plaats had, maar in de algemeene maantaal. Wel wetende, dat wij hem niet verstonden, gaf hij ons door gebaren te kennen, dat hij ons, en wel binnen één *maan-dag*, d.i. binnen nagenoeg 29 onzer aardsche dagen, deze taal grondig zou leeren verstaan en spreken.

De eerste bezigheid van mijn' schoonvader was het schrijven van een' brief aan MATHILDA, welke hij met een' kleinen bol naar *Zonderzorg* verzond, waarin hij haar onze behouden aankomst op de *maan* meldde, en tevens kennis gaf, dat hij na twee maanden haar hoopte te zien. De jonge echtgenooten (wij namelijk), voegde hij er bij, zullen ten minste een jaar in ons nieuw verblijf doorbrengen.

Toen wij reeds eenige vorderingen in de maantaal gemaakt hadden, vernamen wij van onze geestelijke, dat er even als er verschillende soorten *lunatieke* aardelingen zijn, er ook velerlei *tellurische* maanlingen op onze nachtverlichtster gevonden worden. Hij zelf was een der meestverlichtsten onder deze soort; zonder hem zou mijn vader het op onze hoofdplaneet nooit zoo ver in de *lunatica* gebragt hebben. Ook hem had hij het te danken, dat de kleine maanbollen met eene verwonderingswaardige regelmatigheid weder naar *Zonderzorg* terugkeerden. Hij was door eene *astronomische sympathie* de *alter ego* van mijn' schoonvader geworden. Tegen het einde van den tweeden *maan-dag*, toen mijn vader zich voor zijne terugreize gereed maakte, sprak hij ons, maar voornamelijk mijn' vader, op de volgende wijze aan: - "Gij wilt, in deze streken, welke u door het hooge maancongres toegestaan zijn, een *tellurisch* koninkrijk stichten, en ik verheug er mij van harte over. Doch wees omzigtig in het kiezen van hen, die gij ter bevolking van deze uwe volkplanting van uwe planeet tot ons overbrengen zult. Zij behooren alle niet *lunatiek*, maar naar ziel en ligchaam welgestelde aardbewoners te zijn. Vooral moet gij u wachten voor zoogenoemde *radikalen* in het staatkundige en godsdienstige. Ik wil niet zeggen, dat onze maatschappijen voor geene

verdere volmaking vatbaar zouden wezen; maar wat deze uwe ellendige aardelingen voortgang in de beschaving noemen, is eene alleronwijsgeerigste teruggang, en wij zijn reeds tot zulk eene rijpheid van ons geslacht gekomen, dat wij duidelijk inzien, dat wij van deze *of* dweepende *of* huichelende slechthoofden, wanneer hun invloed iets kon te weeg brengen, wel nadeel maar geen voordeel zouden te wachten hebben.

Gedurende de twee maanden, dat mijn schoonvader nog op de *maan* vertoefde, waren wij reeds ver gevorderd in de daar gebruikelijke algemeene maantaal.

Bij zijne terugreis reikte mijn schoonvader ons en hem de hand, beloofde hem plegtig zijne vermaning met naauwkeurigheid op te volgen, omhelsde ons met vaderlijke hartelijkheid, en vertrok.

Het paleis, ons ter woning door het hooge Maan-congres toegestaan, was geheel ingerigt, en in zijne afmetingen geëvenredigd naar degrootte en behoeften der aardelingen. De verlichte en brave geestelijke kwam er ons dagelijks bezoeken; en toen wij reeds de noodige vorderingen in de taal gemaakt hadden, om er ons met duidelijkheid in te kunnen uitdrukken, stelden wij hem voor, ons ten gids te verstrekken, bij eene reis in de naastbij gelegen Maan-staten. – “Dit zal ik volgaarne doen,” was zijn antwoord, “maar ik geloof, dat het u niet dan nuttig zal zijn, u en uwe echtgenoot voorloopig eenige narigten omtrent onze planeet en hare bewoners te geven, voor zoo ver ik onderstellen mag, dat gij daar nog niet, of nog niet genoeg, van onderrigt zijt. Ook zult gij, gedurende uw verblijf alhier, opgemerkt hebben, dat gij, sedert uwe komst op de Maan, geene inwendige maangezichten meer hebt, en dat gij dus uwe *lunatische* kennis alleen door uw wakend verstand en uitwendige zintuigen zult moeten vermeederen. Om dit des te beter te kunnen doen, zal het u zeker van dienst zijn, wanneer ik u vooraf daaromtrent eenige inlichtingen geef.”

Gretig namen wij zijn aanbod aan, en hij vervolgde op deze wijze:

“Volgens onze oudste, eenigzins *mythische* berigten niet alleen, maar ook naar aanwijzing der *geologische* waarnemingen en nasporingen omtrent alles, wat den bouw van onzen bol aangaat, is het boven allen twijfel, dat deze wachter uwer aarde vroeger eene komeet is geweest, die, in haren loop, te veel de aarde genaderd en daardoor tot haar aangetrokken zijnde, in plaats van haren gewonen weg, als *komeet*, te vervolgen, gedwongen is geworden in het vervolg rondom uwe planeet te wentelen.

Uit de versteende overblijfsels van vroeger bestaan hebbende hoog- en laagvliegers, welke in de menigvuldige diepe hollen der maan gevonden zijn, terwijl er nergens zulke overblijfsels van ongeveugelde maanbewoners, of iets het allerminste, dat hun vroeger bestaan zou kunnen doen vermoeden, ontdekt zijn, trekt men natuurlijk dit besluit, dat deze laatsten eerst, na de verandering der komeet in eene maan, hun bestaan ontvangen hebben. Onze tegenwoordige gevleugelde planeetgenooten schijnen bovendien spelingen, of hervatte pogingen eener vroegere natuur te zijn. Soms tijds, echter zeldzaam, brengen ongeveugelde ouders gevleugelde kinderen, maar omgekeerd, gevleugelde zeer dikwijls ongeveugelde zonen en dochteren voort. Wettige, of ook onwettige, gemengde verbindtenissen zijn meestal onvruchtbaar, en die van enkel- met dubbelgevlerkten zijn het altijd. De hoogvliegers, of dubbelgevleugelden, om het even, uit welke zamenparingen voortgesproten, zijn en blijven ten uiterste schaarsch; en deze mag men, met weinige uitzonderingen, als wezens beschouwen van een' verhevener aard dan de overige maanbewoners. – Van dezen beloven wij ons alles goeds; want schoon zij zeer eergierig, sommigen heerszuchtig zijn, en velen hunner bij de laatste staatsomkeeringen zich als aanvoerders der laagvliegers en hunne aanhangers plaatsten, zijn zij grootendeels van hunne dwalingen teruggekomen, en bezitten te veel verstand en doorzigt, om niet te beseffen, dat zij, elk in zijnen rang en stand, juist dan het meest aan hunne hoofdneigingen bot kunnen vieren, wanneer zij de inrigting, tot welke zij door hunne geboorte of *eventuele* standverwisseling behooren, helpen verbeteren en verëdelen. De doelmatige aaneenschakeling en ineengrijping der verschillende rangen en standen onzer maatschappij maakt de vastheid en zekerheid, zoowel der onderdanen als der regeerders, uit: ieder staat,

afzonderlijk genomen, zoowel als het hogere staten-verbond van allen, is, na vele omwentelingen en lotverwisselingen, een zamengesteld staatkundig raderwerk geworden, van hetwelk alle bezielde raderen en schakels op de doelmatigste wijze zamenwerken, tot de geleidelijke verwezenlijking en instandhouding van de orde en rust der zamenleving, in verband met het stoffelijk en zedelijk doel aller maatschappelijke vereeniging; en daartoe is geen zoogenaamd maatschappelijk verdrag noodig, hetwelk juist, omdat het een verdrag is, zoo wel ontbonden als aangegaan zou kunnen worden; maar het vloeit als van zelve, en uit een in het redelijk wezen aangelegd verbondsbegrip, voort, dat heilig en verbindend is als eene ingeschapen wet, die door geene toestemming of aanneming bekrachtigd behoeft te worden.

Van deze wijze van zien houden zich de meesten der dubbeld gevleugelden, in weêrwil van hunne eer- en heerschzucht, zoo zeer overtuigd, dat zij (hetgeen anders eene tegenstrijdigheid zou schijnen) in het betrachten van dezen pligt hunne grootste eer stellen. Ik ken een dezer bevoorregte wezens, die, door zijne geboorte in een' der lage standen geplaatst, door zijne kunde, aangeboren schranderheid, vooral ook door zijne begaafdheden in al, wat kunst en vinding is, een *heerschend gezag in en op* de hogere rangen en standen uitoefent, en die, schoon daartoe door zijnen Landvorst aangezocht, geene de minste neiging gevoelt, om in eenen hooger en kring opgenomen te worden. Hij wil, namelijk, alles aan zich zelve, en niets aan zijnen toevalligen of verkregen rang verplicht zijn.

Deze soort mijner planeetgenooten kan ik u niet te zeer aanbevelen; maar ik kan u ook niet genoeg waarschuwen tegen de enkel-gevleugelden. Gelukkig is, na het doorworstelen onzer staatkundige onlusten, hun rijk voorbij, wat de groote staatsaangelegenheden betreft; maar in het klein zijn hunne kunstenarijen nog zeer te duchten bij onervaren, goedgehartige en geen kwaad vermoedende lieden, zoowel in de hogere als lagere kringen. Naar uwe wijze van tijdberekening, is het nu bijna driehonderd jaar geleden, dat zij in een' onzer grootste staten bijna het ongeluk van onze geheele *maan* zouden veroorzaakt hebben, wanneer de hevigheid der kwaal zelve geene genezing had te weeg gebracht. In de hoofdstad van dat rijk had zich een overgroot getal enkel-gevleugelden uit alle maangewesten nedergezet en genesteld, toen twee elkander in de regering opvolgende Vorsten, tot dezelfde soort van wezens, dat is tot de enkel-gevlerkten, behorende, met behulp dezer volksoorten en hunne aanhangers, onder de verschillende ongevleugelde volksklassen, hun' invloed overheerschende maakten, en hun voorbeeld, voor zoo ver zij niet in het geheim brouwden en smeeden, door het hof, de stad en de volksmassa's, elk naar gelang zijner vermogens en inzigten, gevolgd werd. Hoezeer hun aanzien en hunne magt onder zulk, voor hen gunstige, omstandigheden stijgen moest, laat zich ligtelijk inzien. Zij werden de orakels en vraagbaken aller ongevlerkten, die, uit eigenbelang of andere drijfveeren, hunne gunst zochten. Onder dezen wordt de navolgingszucht zoo overdreven, dat zelfs zij, die den minsten aanleg tot vliegen bezaten, door hunne kleedermakers kunstig nagemaakte vlerken lieten vervaardigen, welke zij door de schoudergaten hunner tabbaarden staken, terwijl zij door hunne springmeesters de kunst leerden, om, terwijl zij hunne valsche vlerken door middel van stalen veeren deden klapwieken, over tafels, stoelen, zelfs over paarden te springen. Sommigen hadden het daarin reeds zoo ver gebracht, dat zij, op eenen afstand van eenige ellen, van de eene hoogte op de andere konden springen, en dit moest vliegen heeten. Ook vele voorname vrouwen hadden hare aanbidders niet meer noodig, om haar uit het open rijtuig ter afklimming de hand te bieden, maar sprongen, als zweefden zij door de lucht, van hare *calèche* in hare huizen, of in die, waar zij bezoeken kwamen afleggen. De dienstbare en behoeftege speldenzoekers lieten zich uit *speculatie*, door daarin geoefende heelmeeesters, de vleugels afzetten, om die, tegen hooge prijzen, aan mannelijke en vrouwelijke hovelingen te verkoopen; met één woord, de spring- en vliegwoede was, dat men niet alleen daarin, maar ook in het gebruik maken van allerlei kunstenarijen, deze toongevende laagvliegers navolgde, en dat zelfs de hoogvliegers, om niet geheel verdrongen te worden, zich naar den gang van het werk moesten schikken. Naburige vorsten, wanneer zij tot deze soort van maanbewoners behoorden, konden zich niet geheel aan dien heerschenden invloed onttrekken, en moesten

(dacht hun), voor zoo veel zulks, zonder hun gezag te kwetsen, kon geschieden, aan het *fatsoenlijk* volksbeschavend werk (zoo als men het toen noemde) toegeven, want de stroom, die uit de maan, die alles beheerschende groote hoofdplaats naar alle oorden kwam afzakken, was te geweldig, om er tegen in te roeien. - Gij weet zeker reeds door uw' schoonvader, dat de laagvliegers slechte voetgangers zijn, en dat zij het, nog minder dan de hoogvliegers, lang met vliegen kunnen uithouden. Deze laatsten zijn, behalve dat zij eene hoogere vlugt kunnen nemen, sterk gebeend, en zoowel naar lijf als naar ziel tot groote ondernemingen bekwaam. Toen nu, na de regering der twee enkel gevleugelde vorsten van het groote land, een ongeverlakte goede, maar weinig doorziende vorst¹² den troon beklom, en de laagvliegers, onder zijne regering, met hunne aanhangers onder de te voet gaande naäpers, alles in dit halfroond in vuur en vlam zetten, en deze laatsten als werktuigen gebruikten, om eerst binnen 's lands, maar ook weldra bij hunne naburen den baas te spelen, vonden de gevelkten het geraden, de hand aan den grooten ploeg te slaan; en nu zal het genoeg zijn, u te zeggen, gelijk uw schoonvader u dit reeds verhaald heeft, dat het ons ging, zoo als bij u het geval is geweest, en ongelukkig nog is, en misschien nog lang zijn zal, wanneer zij, die aan het roer der zaken zijn geplaatst, ons voorbeeld niet volgen, immers zoo veel het verschil van stoffelijke en zedelijke toestanden tot uwent dit toelaat."

IK. Er zijn verscheiden omstandigheden, die het de onzen moeilijk maken, voor als nog uw voorbeeld te volgen. Mijn schoonvader, die zich ongaarne met gesprekken over politieke of kerkelijke zaken inlaat, drukt zich, als hij dit niet vermijden kan, daarover zeer kort uit:

"Zoo lang de volkverleiders en landverdervers in ons wereldddeel (om het even, of zij ter goeder of ter kwader trouw hun heilloos beroep uitoefenen) in hunne zinnelooze ontwerpen vereenigd blijven, en daartoe al, wat zich tegen de regeringen verzet, onder hunne oproervanen weten te scharen en te rangschikken, terwijl de hoofden der volken (om het even, onder welke benaming zij dit zijn), door uiteenloopende belangen verdeeld, elkander, het zij dan met de wapenen, of wel met *diplomatieke* kunstenarijën, bestrijden, zullen wij nog zeer lang ONDERMAANSCH, dat is, nog ver beneden onze buurvrouw geplaatst blijven."

Zeldzaam wil hij er zich verder uitlaten; maar als men hem dan het HEILIG VERBOND tegenwerpt, wordt hij nog kortspreukiger, zelfs boos, en antwoordt, half lagchende: "Als het HEILIG VERBOND zoo getrouw aan zijn' naam was, als het ONHEILIGE aan den zijnen, dan zou de groote zaak, in geschil, reeds lang een goed einde genomen hebben."

Na nog eenige onderrigtingen van onzen braven en verlichten geestelijke ontvangen te hebben, gingen wij met hem op reis, en bevonden weldra, dat al, wat hij ons van de hoog- en laagvliegende maanbewoners gemeld had, maar al te waar was. De laatstgenoemden, die, gelijk reeds gemeld is, ook speldenzoekers genoemd worden, zijn nog dezelfde als toen zij in het *grootte land* de omwenteling tot stand, en een groot gedeelte der maangewesten in gevaar bragten. Maar zij verrigten thans hun bedrieglijk beroep in het klein; ook heerscht er onder hen die eensgezindheid niet meer, die voor staatkundige ondernemingen vereischt wordt. Op reis vernamen wij van onzen goeden geestelijke, dat zij in de laatste maanverwarringen, welke thans, gelukkig, een einde genomen hebben, nog veel kwaad hadden berokkend, door een verbond tusschen allerlei soorten van misnoegden, (al waren zij overigens ook nog zoo vijandig tegen elkander) te doen sluiten. Dweepende geestelijken, van allerhande sekten, reikten elkander broederlijk de hand, en maakten met de buitensporigste vrijgeesten, die zich wijsgeeren noemden, gemeene zaak: alles, wat zich, dikwijls om tegenstrijdige redenen, tegen de elkander opvolgende regeringen verklaarde, was van hunne gading. Wat zij voor het overige mogten denken of beweren, was onverschillig; wanneer zij het slechts in dit ééne punt ééns waren. Velen der eedgenooten, vooral diegenen, welke niet regt wisten, wat de geheime raddraaiers voor zich en de hunnen

¹² Lodewijk XVI (AH).

bedoelden, en wie zij eigenlijk waren, die, achter de schermen, de *marionetten* in beweging bragten, werden diep ongelukkig. – Maar ongelukkigen zijn dikwijls nog gemakkelijker dan gegoeden en gelukkigen door beloften te paaijen, en verliezers zijn meestal de ijverigste spelers. – Aan kunstenaarijen onder de rijk geworden enkel gevlerkten ontbrak het niet, evenmin als aan de listen en lagen der armen, zoo onder de gevleugelden als ongevleugelden; terwijl onder deze en andere, in hunnen hoop te leur gestelden, de verbroederingen, onder de zinspreuk: *Solamen miseris socios habuisse malorum*,¹³ en meer andere leuzen, zich hoe langer hoe meer in de meeste maangewesten uitbreiden. – “Doch wat behoef ik u,” sprak onze gids, “nog meer te verhalen van de stuiptrekkingen der opgewonden *Luneanen*; uw oom heeft dit alles ook op zijne hoofdplaneet, *mutatis mutandis*, kunnen opmerken. Wij hebben die waarheden sedert drie eeuwen reeds achter den rug; maar bij u is deze politieke *epidemie*, schoon dan ook aan het afnemen na uwe laatste *rechute*, nog niet geheel geweken”

Hier werd ons gesprek door den reeds bekenden dubbelgevleugelde, die ons uitnoodigde eenige dagen bij hem door te brengen, afgebroken. Door zijne verhalen, betreffende de maangeschiedenis, en nog meer door zijne rijke boekenverzameling, werd ik overtuigd, dat alles, wat tot de geschiedenis en lotgevallen van onze hoofdplaneet behoort, grootendeels, en nagenoeg drie eeuwen te voren in de *maan*, hoezeer slechts in het klein, had plaats gehad; en dat, wanneer dit zoo voortging, men uit hetgeen dáár voorvalt, eene soort van voorspelling zou kunnen opmaken van hetgeen er bij ons nog zou moeten gebeuren. IJzeren spoorbanen en stoomschepen hebben zij echter nooit bezeten; maar om meer dan ééne reden hebben zij die ook minder noodig. In de *astronomie* en wat daaraan vast is, zijn zij ons (naar het gevoelen van onzen dubbel-gevlerkten gastheer) ver vooruit. Met onze volkplantingen in de *maan* scheen hij minder ingenomen dan onze geestelijke; doch hierin komen de meeste lunistische geleerden met elkander overeen, dat wij, eenmaal de volkomenheid der maanbewoners, vooral in het staatkundige, bereikt hebbende, hen nog veel meer zullen overtreffen, dan zij ons thans op den weg der volmaking vooruit zijn. Gedurende ons verblijf bij dezen geleerde, hadden wij gelegenheid bij de executie van een' laagvlieger tegenwoordig te zijn. Zijne straf bestond in eene ontvleugeling en -----

Het handschrift van FERDINAND, den schoonzoon van CHRISTOFFEL ***, gaat niet verder. De toezender van dit fragmentarische stuk is een vriend van onzen zeldzamen maanzieke, die het hem ter hand stelde, hem toestond er een afschrift van te nemen, en er den inhoud van, des verkiezende, aan het publiek kenbaar te maken. “Ik heb (zoo berigt ons de vriendelijke zender), den braven maanzieke moeten beloven, zijn' eigenlijken naam, dien zijner nabestaanden en van zijn buitenverblijf te verzwijgen. Zijn *laboratorium*, starrentoren en een gedeelte van zijn kasteel is eene prooi der vlammen geworden. Zijne dochter en zijn schoonzoon bevinden zich nog op *Luna*. Zijne gewezen huishoudster is met den geestelijke, die de dochter en schoonzoon van CHRISTOFFEL ten gids verstrekke, in de *maan* getrouwd. Zijn tuinmansbaas en knechts, en zoo ook zijne overige bedienden hebben hem na den brand verlaten. Hij heeft veel verloren; maar hij bezit echter nog genoeg, om, zonder zich veel te verminderen, voort te leven. In zijnen meer vermogenden toestand heb ik hem niet gekend. Zijne vroegere tafelvrienden bezoeken hem niet meer; en hij gelooft, dat de baron en diens vriend GRODNISKI langs een' anderen weg naar de *maan* gereisd zijn. In dat geval beklaagt hij zijne goede *Luneanen*.

Schoon ik aan al deze zijne verhalen en gissingen weinig geloof hecht, houd ik mij echter ten volle verzekerd, dat hij alles, in de beste trouw ter wereld, voor waarheid houdt en dat het eene wreedheid zou zijn, hem in zijnen waan te storen. Na de *theorie der Droomen*

¹³ Voor ieder die lijdt is het een troost metgezellen in het ongeluk gehad te hebben. Bron onbekend. (AH).

van Dr. G.H.V. Schubert¹⁴ gelezen te hebben, kan men, zonder zijn verstand veel geweld aan te doen, ook wel aan het bestaan van zulke hooggestemde maanzieken gelooven.

Hoe hij echter, in zijne wakende of halfslapende toestanden, het bestaan zijner dochter en schoonzoon (om van anderen niet te spreken) voor waarheid kon houden, wanneer deze slechts in zijne verbeelding bestonden, gaat mijn begrip te boven. Hij beklagt zich zeer, dat hij door den brand zijnen laatste reis-luchtbol verloren heeft, en nu, door dit gemis, zich in de onmogelijkheid bevindt, een bezoek aan zijne kinderen te geven, daar hij geene kans ziet, eenen nieuwen te vervaardigen, en twee van de drie, welke hij gemaakt had, zich op de *maan* bevinden. Op den brief, welke hij met het eenige luchtbolletje, dat hij nog bezat, aan zijne kinderen verzonden heeft, had hij nog geen antwoord ontvangen. Daar zij nu nog twee reis-luchtbollen bezaten, en noch tijding van zich gaven, noch zelve overkwamen, maakte hij op, dat zij gestorven waren, of geen voornemen hadden, om spoedig weêr te huis te komen. Hetgeen hem nog wel het meest ontrust, is, dat zijn maandroomen hoe langer hoe zeldzamer en verwarder worden, en dat hij in die nachtgezigten noch zijne kinderen, noch MATHILDA, noch haren echtgenoot, den goeden geestelijke, ontmoet heeft, terwijl hij zijne vijanden, den baron, en GRODNISKI, en wel in de nabijheid zijner twee reisballonnen, meent gezien te hebben.

Toen ik hem eens vroeg, of hij wel zeker was, dat het handschrift door zijn' schoonzoon geschreven was, scheen hij eenigzins misnoegd; maar verzekerde mij echter op eenen beleefden, doch tevens plegtigen toon, dat het grootste gedeelte door zijn' schoonzoon bij tusschenpoozingen op *Aarde*, en dat slechts de drie laatste verzendingen op de *Maan* geschreven, en door een luchtbolletje hem van daar toegezonden waren. Hij had die zonder begeleidenden brief zijner kinderen ontvangen, en wist dus ook niet, wat de reden kon zijn, dat het laatste gedeelte van dit handschrift zoo plotselings met het vermelden van de terechtstelling eens laagvliegers was afgebroken. Hij nam mij mijne ongeloovigheid niet kwalijk, dewijl hij, zich in mijne plaats stellende, al het verhaalde in dit handschrift voor droomen zonder wezenlijkheid houden zou.

De maankennis daargelaten, is hij een man van een zeer gezond verstand, helder doorzigt en meer dan gewone schranderheid. Schoon hij (gelijk ook uit het handschrift kan opgemaakt worden) ongaarne over staatkundige of kerkelijke aangelegenheden spreekt, en er zich, als hij dit niet geheel vermijden kan, kort, en meestal met geheimzinnige bewoordingen, van afmaakt, heb ik hem echter onlangs wat minder kortspreukig dan gewoonlijk zijne gedachten doen uiten over de 24 artikelen, die thans zoo algemeen, zoo hier als elders, aan de orde van den dag zijn.¹⁵ Na veel vragen aan mijne, - en onwijkende antwoorden aan zijne zijde, kwam zijn gevoelen daarover kortelijk hier op neêr: "Het is een met verschillende inzigten, maar door vijf handen gebreid net, en de man, die er de eerste steken van gelegd en het met veel kunst opgezet heeft, is dood. Het was altijd zijne gewoonte zich aan de aangelegde zaken te onttrekken als hij zag, dat er, naar zijn inzien, geen goed garen meer van te spinnen was; en wie zal het hem dan kwalijk nemen, dat hij nu voor goed zijn afscheid genomen heeft? Daar ik te weinig van de strik- of breikunst versta, om er enig gevoelen over te hebben, zoo weet ik ook niet, of het gebreide een schrobnet of een totebel is, dan of het eene fuik genoemd moet worden, waarin een of twee der nettenbreijers ons en onze vrienden hebben willen vangen. Zijn wij dan nu door het aannemen dier artikelen in de fuik? Ik hoop het niet, maar ik geloof het ook niet. Misschien zijn er wel uit onhandigheid of onberadenheid anderen ingekropen, die de groote nettenbreijer er niet gaarne in gevangen zou gezien hebben, Ik hoop maar, dat wij bij de

¹⁴ [Noot van de auteur:] Die *Symbolik des Traumes*, von Dr. G.H.V. SCHUBERT, Hofrath und Professor in *München*. Mit einem Anhang aus dem Nachlasse eines Visionärs: des J.FR. OBERLEIN, gewesenen Pfarrers im *Steinthale*, und einem Fragment über die Sprache des Wachens. *Leipzig*: F.A. Brockhaus, 1837.

¹⁵ Het betreft een voorstel in 24 artikelen van de grote mogendheden waarbij koning Willem I zich zou moeten neerleggen bij grenzen die ook tegenwoordig ongeveer de grenzen Nederland/België zijn. Hij weigerde, waarna de Fransen de door Nederlanders bezette citadel van Antwerpen belegerden. De eindregeling volgde in 1839.

hand zullen zijn, als de fuik opgehaald zal moeten worden, hetzij dan, dat het net scheurt, of iemand der breijers het zich zelven over het hoofd haalt, en dus de stof tot een blijspel zal geleverd hebben, onder den titel van: DE VANGER GEVANGEN. Tot nog toe is alles nog onder water.” Meer zeide hij niet; maar hij schijnt wel tevreden en zelfs vrolijk te zijn over de bokkensprongen van de Zuidelijke belhamels.

Ik hoop slechts, dat hij mij in het vervolg van tijd tot tijd iets van zijne *magnetische* nachtgezigten zal willen mededeelen, omdat hij mij ernstig verzekert, dat zij, in vroeger tijd, toen hij meer helder dan nu zag, hem dikwijls toekomstige gebeurtenissen voorspeld hebben. In dat geval zal ik de *visioenen* van onzen *maanzieke* gaarne aan den *Avondbode* mededeelen, wanneer hij (CHRISTOFFEL namelijk), die ook een *Avondbode*, zelfs wel een *Nachtbode* is, er mij verlof toe geeft.

Ik ben inmiddels met ware achting:

DE TOEZENDER VAN HET CHRISTOPHORISCHE HANDSCHRIFT.

P.S. De naam van CHRISTOPHORUS COLUMBUS heeft FERDINAND aanleiding gegeven om zijn' gewezen voogd CHRISTOFFEL*** te noemen.

Nawoord

De *Avondbode* van 1837 en begin 1838 staat vol met berichten over de ervaring van het vervoer met een “stoomvoertuig” op de “stoomweg”. In België reed de eerste trein al in 1835; in ons land pas in 1839. Misschien heeft deze atmosfeer Kinker geïnspireerd om zijn geleerde Christoffel een “vaartuig” te laten uitvinden dat geïnspireerd is door Christoffels kennis van de magnetische en elektrische eigenschappen van de elementen in de natuur. Overigens is en blijft dat vaartuig weinig meer dan een “luchtbol”, al vanaf de jaren tachtig in de achttiende eeuw populair, vooral bij de progressieven en patriotten, en in imaginaire reizen al vele malen gebruikt om onbekende gebieden en de daar bestaande maatschappijvormen te verkennen. Dat is bijvoorbeeld het geval in de *Janus* (1787) en in de *Janus Verrezen* (1795-1798),¹⁶ en bij Bilderdijk in zijn *Kort verhaal van eene aanmerkelijke luchtreis* (1813).¹⁷ Deze atmosfeer van vooruitgang bepaalt beslist mede de gang van zaken bij Kinker.

Tegelijkertijd echter demonstreert diens verhaal, hoezeer de auteur bevangen is door bezorgdheid over extremisme van verschillende aard, zo verstorend voor de onvermijdelijke “weg der volmaking” van de mensheid. Kinker gebruikt dat laatste begrip woordelijk in dit verhaal. Hij blijft altijd aanhanger van de (conservatieve) Verlichting.

Die bezorgdheid is de belangrijkste inspiratie voor deze tekst. Het gevaar in 1838 wordt volgens hem vooral veroorzaakt door extreme idealen van dat slag democraten/liberalen die slechts een herhaling wensen van de Franse Revolutie (hij laat hier niets merken van het feit dat ook in het eigen land al vóór 1789 een revolutie gaande geweest was). Zij zijn het die gevaar opleveren voor werkelijke ontwikkeling en rustige vooruitgang. Diezelfde bezorgdheid is al zichtbaar in zijn correspondentie uit die tijd (zie zijn gepubliceerde *Briefwisseling*). Toen Kinker echter nog te Luik woonde, had hij althans tot 1830 zo mogelijk meer oog voor de dreiging die uitging van de christelijke reactie. In het Noorden zag hij namelijk een groep bij de protestantse orthodoxie die streefde naar een soort theocratie en een christelijke sharia. Dergelijk gedachtegoed kan men, ook buiten

¹⁶ Over deze reizen kort in mijn ‘De literator als politiek commentator. Het geval: *Janus* (1787).’ In: *Spektator* 19 (1990) 35-72.

¹⁷ Heruitgave door P.E.L. Verkuyl, Groningen 1995.

Kinker om, gedemonstreerd vinden in Da Costa's *Bezwaren tegen den geest der eeuw* (1823) waarin deze bijvoorbeeld de trein karakteriseert als een duivels voertuig. Daarnaast zag, in het Zuiden vooral, Kinker zich geconfronteerd met het rooms-katholieke ultramontanisme. Hij achtte een verbond tussen deze twee religieuze groeperingen goed mogelijk. In de dagelijkse gang van zaken had hij echter nog veel meer te maken met de zuidelijke liberalen en revolutiegezinden, die tot zijn afgrijzen een onheilig verbond sloten met genoemde katholieken. Het gevolg is bekend; opstand en afscheiding. In de loop van de jaren dertig zag hij, nu vanuit Amsterdam, voordat de scheiding in 1839 definitief een feit werd, hoe de nieuwe staat steeds nieuwe territoriale eisen bleef stellen, terwijl de positie van het Noorden zijns inziens verzwakt werd doordat hier het liberalisme het centrale (verlichte) gezag onderuit probeerde te halen. Het door hem voorgestane Heilige Verbond, of Heilige Alliantie van vorsten die beoogden de status quo te handhaven, slaagde er te weinig in opstanden en revolutionaire bewegingen van allerlei aard te bedwingen.¹⁸ Vandaar dat hij hier als geheime machinator van een beweging die onrust op aarde en maan poogt te zaaien, het personage van Grodniski ten toneel voert: een 'Russische' Pool die er na de mislukte Poolse opstand van 1830 blijkbaar op uit was overal de kiemen van revolutie te zaaien en veranderingsgezindheid te bevorderen. Via deze door hemzelf geschapen 'Lenin' anno 1838, ziet Kinker overal een complotterend valsgezind liberalisme aan het werk. Het is nieuw in dit soort imaginaire reizen dat aardse samenzweringen zich nu ook uitstrekken tot de bewoonde planeten! Het conspiratie-element moet een van de factoren geweest zijn die voor de tijdgenoot, toch al gewend aan de idee van machinaties door vrijmetselaars, jezuïeten, carbonari of bonapartisten, de juiste spanning in het verhaal gebracht hebben.

Dat leidt tevens tot de vraag naar structuur en originaliteit van het verhaal. Ik denk te mogen zeggen dat de vorm betrekkelijk weinig nieuws biedt. De verteller heeft een manuscript gevonden van ene Ferdinand waarin diens verhaal te vinden is van de gebeurtenissen op het Nederlandse buiten *Zonderzorg* van zijn voogd Christoffel. Deze heeft een bijzonder contact met de maan en haar bewoners en kan aldus informatie geven over de maatschappelijke inrichting aldaar. Dit wordt gevolgd door een reis van Christoffel, Ferdinand en diens geliefde, Christoffelina, naar dat hemellichaam om meer te leren over de machtsverhoudingen tussen de verschillende groepen bewoners. Uiteraard is daartoe een speciaal voertuig nodig, en een verklaring hoe dat voertuig de afstand kan overbruggen.

Dit alles is qua thematiek, doelstelling, manuscriptfictie niet nieuw. In zijn algemeenheid is dit allemaal al eerder gebeurd in de imaginaire reizen van de lange achttiende eeuw, of zelfs eerder.¹⁹ Nieuw is misschien: de weergave van Kinkers *eigen* opvatting van de ideale samenleving. Daarover straks nog een ogenblik. Een voor mij nieuw element is ook het liefdesthema – dat verder niet van wezenlijk belang is. De 'ik' in het manuscript, Ferdinand, vertelt namelijk over zijn zich ontwikkelende gevoelens voor Christoffelina, met wie hij trouwt en met wie hij op de maan blijft. Dit thema 'liefde' komt bij mijn weten tot dan toe in imaginaire reizen niet of nauwelijks voor. Misschien is het in de negentiende eeuw, in een feuilleton – want zo mag het ook wel genoemd worden – wel onontbeerlijk. Het doet dan ook wat plichtmatig aan, alsof de grijze auteur wist dat in deze dagen een liefdesgeschiedenis nu eenmaal *moest*. Blijkbaar wist hij ook geen andere naam voor de verliefde jongeman te verzinnen als 'Ferdinand'. Deze naam is al sinds rond 1780 en de dagen van Feith een tamelijk sleetse naam voor een minnaar.²⁰ Feitelijke had de liefdesgeschiedenis best gemist kunnen worden.

¹⁸ Kinker laat zich hierover, bij monde van Christoffel, nogal teleurgesteld uit.

¹⁹ Vgl. mijn 'Verlichte vrijheid. Iets over een denkbeeld in imaginaire reizen', in: *Nederlandse literatuur van de Verlichting (1670-1830)*, Nijmegen 2002, 73-94.

²⁰ Tamelijk vervelend zijn ook alle, voor de negentiende eeuw typerende, zinnen waarin iedereen buitengewoon beleefd en formeel doet. Wellicht betreft het echter mijn eigen vooroordelen.

Nieuw is dus ook de thriller-spanning die in het verhaal gebracht wordt door de medeminnaar, de baron en diens oom, de Pool Grodniski. Geleidelijk aan wordt duidelijk (zonder dat dat zekerheid wordt) dat zij uit zijn op de geheimen van Christoffel, eerst wegens hun pogen in te huwen in diens familie, later wegens hun aandrang mee te willen reizen naar de maan. Daar belandt tenminste één van hen ook tenslotte. Wat is hun doel daarbij? De conclusie wordt aan de lezer overgelaten. Maar die kan tot niets anders besluiten dan dat er gedacht moet worden aan een geheim genootschap dat ten doel heeft in het heelal overal de revolutie te bevorderen. Dat verklaart waarom er uiteindelijk geen nieuws vernomen kan worden van de geliefden op de maan. Zij moeten het slachtoffer geworden zijn van een onwenselijke ontwikkeling: een deel van de Luneanen zal geluisterd hebben naar boze influisteringen en is in opstand gekomen. De lezer is gewaarschuwd: dat kan ook op aarde gebeuren. De terroristen, de samenzweerders zijn onder ons. Hij kan na lezing niet anders meer dan argwanend om zich heen kijken en alle aardse gebeurtenissen met achterdocht bezien.

Het belangrijkste intussen blijft natuurlijk de impliciete propaganda door Kinker voor zijn ideale samenleving. Dit komt al in de eerste afleveringen aan de orde, nog op aarde, in tafelgesprekken. Het is de oude socratische manier om door middel van discussie te zoeken naar waarheid in een symposium.

De wijze waarop hoogvliegers, laagvliegers en anderen op de maan precies samenleven, laat ik ter bestudering aan de lezer over. Essentieel is het gegeven dat de verschillende lunaire groepen na eerdere oorlogen of botsingen besloten hebben dat de talenten van de betrokkenen het beste tot hun recht komen, als iedereen blijft behoren tot de groep waartoe hij behoort. Doorstroming van de ene groep naar de andere is echter mogelijk;²¹ maar niet dan na toestemming van een hoge raad van bestuur, of van het maancongres (een soort wereldregering). Kinker lijkt hierin een wat jozefistische visie te demonstreren; een elite, een groep van wijzen beslist wat goed is voor anderen.²² Zijn meritocratie heeft wel wat weg van een oplossing zoals ook door Smeeks in diens *Krinke Kesmes* (1708) voorgestaan. Toch zijn er allerlei aanwijzingen dat Kinkers visie niet zo statisch is als zij in eerste instantie lijkt, maar verband houdt met inzichten over *geleidelijke* ontwikkelingen zoals die in de Kantiaanse leer over de al genoemde *weg der volmaking* voorkomen, en zoals hij ook zelf demonstreerde in zijn epos *De Wereldstaat* van 1810.²³ In die tekst is duidelijk sprake van een eeuwige *evolutie*. Ook hier evolueren de maanbewoners, blijkens fossiele evidentie. Naar een ander vlak overgebracht: Kinker is tegen opgedrongen revolutionair-liberale veranderingen die uiteindelijk slechts contraproductief zijn.

Met dat evolutionaire denken moet men misschien ook verbinden de in dit verhaal hier en daar terugkomende gedachten over magnetisme, losse verwijzingen naar de *aantrekkingskracht* of de *aaneenschakeling* van elementen en personen. Dit zijn gedachten die verband houden met het denken tussen 1780 en 1840 zoals ook in de romantische natuurfilosofie voorkomend, waarin elementaire gegevens of krachten in de natuur alsook in en tussen de mensen bestaan, waarbij die entiteiten elkaar aantrekken en ontmoeten, en bij vereniging een *hogere* stadium of wezen worden. Dat dynamische proces heeft ook betrekking op de maatschappij. Vandaar, vermoed ik, dat Christoffel op zeker moment met verachting spreekt over het dwaze denkbeeld van het “maatschappelijk contract” (Rousseau) als basis voor een samenleving. Het lijkt mij dat in het denken van Christoffel de idee van zo’n contract als volstrekt statisch en niets-oplossend beschouwd wordt. Een in het voorbijgaan gemaakte opmerking door Christoffel over een “donker *instinctueel* besef” bij de

²¹ Dat laatste lijkt een toevoeging geweest te zijn, in een latere aflevering van het verhaal. Werd Kinker erop geattendeerd dat zijn samenleving tot dan toe te statisch was?

²² Heet daarom Christoffels buiten: *Zonderzorg*? Dit zou een verwijzing kunnen zijn naar het *Sans souci* van de verlichte Frederik II.

²³ Vgl. mijn ‘Kinkers *Wereldstaat* (ca. 1810). Een Verlichtingsepos als reactie op Bilderdijks *Ondergang der eerste wereld* (1809), in: *Nederlandse literatuur van de Verlichting (1670-1830)*, Nijmegen 2002, 233-244.

mens over wat belangrijk is, past veel meer bij een evolutionair denken. Een instinct kan zich ontwikkelen. – Ik laat het echter graag aan onze negentiende-eeuwse cultuurhistorici over te beslissen of ik hier geen ‘lunatieke’ denkbeelden ontwikkel.

Bij ‘lunatiek’ komen we hier vanzelfsprekend op de dromen en visioenen, soms op Luna betrekking hebbend of door Luna veroorzaakt. Het heeft wellicht zin op te merken dat voor de verlichters van rond 1800 dromen en visioenen behoren tot de zaken (net als elektriciteit, magnetisme enzovoorts) die wellicht waardevolle elementen bevatten en die, als het ware, empirische inzichten kunnen opleveren. De bekende Freudiaanse wartaal heeft later de voortgang van onderzoek op dit gebied lang geblokkeerd. Mensen als Swedenborg (die ook hier genoemd wordt) werden indertijd niet op voorhand voor leugenaars uitgemaakt. Zo had Kant er een complete studie voor nodig om te besluiten dat er in het geval-Swedenborg echt van onzin sprake was.²⁴ Auteurs als Swedenborg, Jung Stilling werden hier vaak gelezen.²⁵ Kinker noemt verder in zijn tekst herhaaldelijk Humphry Davy; en verder ene Schubert. Bij de laatste verklaart hijzelf in een noot welk boek van deze auteur, over de betekenis van dromen, hij op het oog heeft. Humphry Davy (1778-1829) is een zeer beroemd Brits natuurkundige, een waardige opvolger van Newton. Aan het einde van zijn leven schreef hij zijn *Consolations in travel, or the last days of a philosopher*. In het eerste hoofdstuk daarvan vertelt hij van een visioen waarin hij kennis maakt met bewoners van de kometen, Saturnus, en nog andere planeten. Kinker zelf had ook vrienden²⁶ die, arts, of scheikundige, exemplarisch waren voor het brede soort Verlichting waarover we zelden horen. Deze stroming wordt helaas nog steeds in de geschiedschrijving vaak gereduceerd tot een schraal en hyperrationalistisch denksysteem.

De Verlichting is daarentegen altijd geïnteresseerd geweest in het totaal van het menselijk bestaan. Kinker is goed voorbeeld van de veelzijdigheid van ook de Nederlandse Verlichting. De herpublicatie van dit verhaal over Christoffel helpt misschien een beetje dat te begrijpen. ☺

²⁴ Zie: Immanuel Kant, *Dromen. Kritiek van de paranormale ervaring. Vertaling & inleiding Chris Doude van Troostwijk*. Kampen 2005.

²⁵ Vgl. Joris van Eijnatten, *Hogere sferen. De ideeënw wereld van Willem Bilderdijk (1756-1831)*. Hilversum 1998. Over de ideeën van Rijklof Michael van Goens met betrekking tot dromen, zie Viktoria Franke, ‘Het stokpaardje van een hoogleraar en regent in ruste. R.M. van Goens (1748-1810) en de psychologie’ in: *MedJCW* 28 (2005) 1-12.

²⁶ Zoals Deiman en Doornik. Over hen, mijn *Sluiers van Isis* (1988).